

RN 98a

GU INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI
INSTITUTE OF GEOGRAPHY OF THE UNIVERSITY EDVARD KARDELJ OF LJUBLJANA

YU — 61000 Ljubljana, Trg francoske revolucije 7, p. p. 466, telefon: (061) 213-458

GEOGRAFSKO VREDNOTENJE SODOBNIH SPREMENB V KMETIJSKI
RABI TAL V OBMEJNIH POKRAJINSKIH ENOTAH PRIMORSKE
SLOVENIJE NA PODLAGI DALJINSKO ZAJETIH PODATKOV

Branko Pavlin

Poročilo o delu za leto 1990

Ljubljana, december 1990

GEOGRAFSKO VREDNOTENJE SPREMEMB V KMETIJSKI RABI TAL V OBMEJNIH POKRAJINSKIH ENOTAH PRIMORSKE SLOVENIJE NA PODLAGI DALJINSKO ZAJETIH PODATKOV

Uvod

Raziskava se nanaša na štiri obmejna pokrajinska območja v Slovenskem primorju, ob meji z Italijo (Goriška Brda, Spodnja Vipavska dolina, Sežansko-Komenski kras in Koprsko primorje), v katerih smo podrobno proučevali osem vzorčnih površin. Rezultate teh proučitev smo nato skušali posplošiti na raven pokrajinske enote. Osrednja pozornost je veljala spremembam kmetijske rabe tal v obdobju 1975-1988. Te so le zadnja faza v razvojnem nizu, zato je podan na začetku poročila splošen oris političnega dogajanja in družbenih procesov po letu 1945. To leto namreč pomeni začetek zelo intenzivne preobrazbe v agrarni pokrajini.

Deset oziroma trinajst letno obdobje, se zdi za obravnavanje procesov v kmetijski rabi tal kratko. Toda pri obravnavanju daljših razdobj lahko pride do izničenja nasprotujočih si tendenc in dolgoletno povprečje jih ne zabeleži. Obstaja tudi nevarnost, da zaidemo v historicizem. Raziskovanje najnovejših procesov pa predstavlja izziv, saj je spoznanja možno uporabiti za usmerjanje bodočih sprememb v smer družbenih potreb.

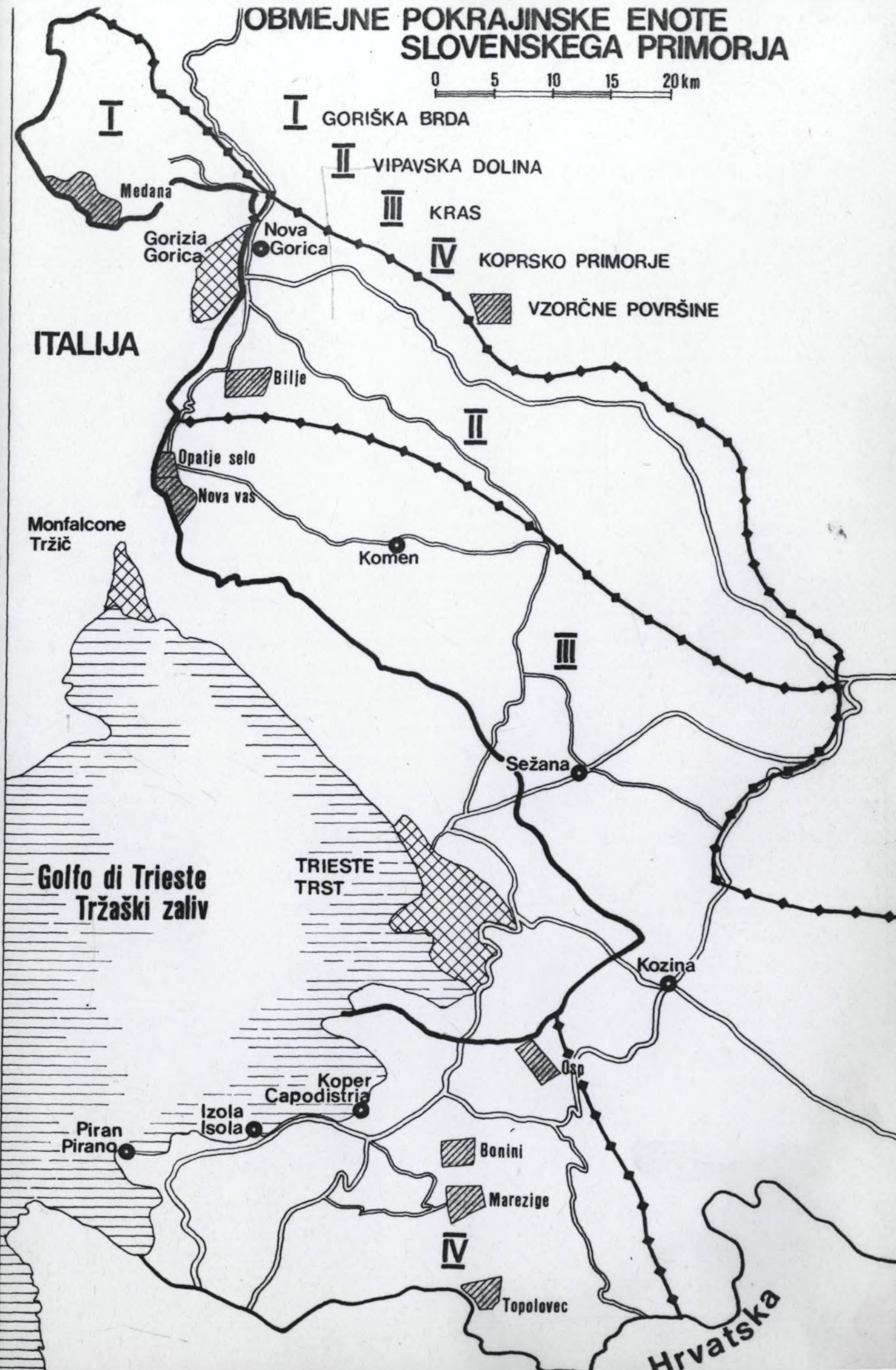
Zgodovinski okvir novejših procesov v kmetijski rabi tal

Zaradi specifičnih političnih in zgodovinskih razmer, je bil proces spreminjanja kmetijske rabe tal v povojnem obdobju v Slovenskem primorju, kljub mnogim skupnim značilnostim s tovrstnim dogajanjem drugod po Sloveniji, v marsičem poseben. Celotno obravnavano območje je bilo pred prvo svetovno vojno del Avstroogrske monarhije in kot tako vključeno v njeno gospodarsko življenje, pri čemer izstopa pomen tega območja pri oskrbni tedajne najpomembnejše pomorske luke v državi - Trsta. Po letu 1918 pa je prešlo v okvir italijanske države. Vključevanje starih italijanskih regij v oskrbovanje Trsta s kmetijskimi pridelki je pomenilo prvo izrivanje tradicionalnih oskrbovalcev iz Slovenskega primorja. Leta 1947, so v skladu s sklepi Pariške mirovne konference, priključili večji del Primorske Slovenije k Jugoslaviji. Za Trst in bližnjo okolico je bil sprejet poseben status Svobodnega tržaškega ozemlja, ki so ga upravljale delno angloameriške, delno jugoslovanske vojaške oblasti. Nejasen status ozemlja je trajal do leta 1954, ko je bil podpisan Londonski mirovni sporazum, po katerem so začasno razdelili Svobodno tržaško ozemlje med sosednji državi. To je bilo obdobje intenzivnih emigracij prebivalstva italijanske narodnosti, zlasti iz Koprškega primorja. Ostala so polprazna naselja, ki so jih naseljevali doseljenci iz vseh koncev Slovenije ter iz drugih republik, ki niso poznali mediteranskega načina kmetovanja. Ostala so tudi odprta lastninska vprašanja izseljencev. Neurejen zemljiški kataster predstavlja marsikje še danes oviro za najem ali prodajo kmetijske zemlje. Italija in Jugoslavija sta dokončno uredili vprašanje meja na tem območju šele leta 1975 s podpisom Osimskih sporazumov. Izguba Trsta kot pomembnega pristanišča, zaposlitvenega središča ter potrošnega središča vsega Slovenskega primorja

OBMEJNE POKRAJINSKE ENOTE SLOVENSKEGA PRIMORJA

0 5 10 15 20 km

ITALIJA

I GORIŠKA BRDA

II VIPAVSKA DOLINA

III KRAS

IV KOPRSKO PRIMORJE

VZORČNE POVRŠINE

Monfalcone
Tržič

Komen

Sežana

Golfo di Trieste
Tržaški zaliv

TRIESTE
TRST

Kozina

Piran
Pirano

Izola
Isola

Koper
Capodistria

Bonini

Marezige

Topolovec

Hrvatska

je močno delovala zlasti na kmetijstvo Koprškega primorja in Krasa. Izrazito obmestno kmetijstvo se je moralo v kratkem času preusmeriti na druge trge ter se prestrukturirati. Titl (Titl, 1963:85) navaja, da je odkup sadja in povrtin v občini Koper upadel med leti 1955 in 1961 za 55%. Prav tako je leta 1945 nova državna meja odrezala Gorico od svojega tradicionalnega gravitacijskega zaledja katerega del so pokrajine Goriška Brda, Vipavska dolina in Kras. Vse od leta 1954 dalje lahko sledimo drobnim korakom v smeri odpiranja meje med Italijo in Jugoslavijo. Leta 1965 podpisani Videmski sporazum je izdatno olajšal stike preko državne meje, ki je ločila zgodovinsko enotno gospodarsko regijo. Tako je obmejna lega danes prej prednost kot ovira za obči gospodarski razvoj in tudi razvoj kmetijstva. Obmejna gospodarska izmenjava je omogočila stalno dvigovanje življenske ravni prebivalstva, kar se je poznalo tudi pri spremembah v kmetijski rabi tal. Pomembni so predvsem tehnični in kulturni inovacijski impulzi, ki prihajajo iz gospodarsko /kmetijsko/ razvitejše Italije. Ob dejstvu, da je bila kmetijska politika do zasebnega kmetijstva v Sloveniji izrazito nenaklonjena so bili ti inovacijski zgledi toliko pomembnejši.

Drugi pomemben zgodovinsko-politični dejavnik za spreminjanje kmetijske rabe tal po letu 1945 je bilo do skrajnosti zideologizirano poseganje države zlasti v zemljiško-lastninske odnose. Zasebna kmetijska posest kot "element kapitalističnih družbenih razmerij" ni uživala nokakršne družbene podpore. Na drugi strani pa je od nacionalizacije veleposesti v letu 1945, potekalo nenehno favoriziranje kmetijskih obratov v družbeni lasti. Posledice takega postopanja države sta se pri rabi kmetijskih površin odražala v dveh različnih procesih, ki sta po vsej Sloveniji potekala podobno.

Prvi proces je zložba parcel in koncentracija posesti v državnih /družbenih/ kmetijskih obdelovalnih zadrugah ter kasneje v kmetijskih kombinatih. Njihova posetva so jasno izstopajoč element kulturne pokrajine zaradi več deset hektarskih, enotno urejenih parcel. V Slovenskem primorju sedaj delujejo štiri družbene kmetijske organizacije: Kmetijska zadruga Goriška brda-Dobrovo, Kmetijski kombinat Vipava, Vinakras-Sežana in Agraria -Koper. Kmetijska pridelava se je v teh organizacijah hitro mehanizirala ter intenzivirala. Znatna je tudi uporaba kemičnih zaščitnih sredstev in umetnih gnojil. Že od šestdesetih let naprej je potekala kmetijska specializacija družbenih kmetijskih obratov. Postopoma so opuščali delovno intenzivno pridelavo in ohranjali kapitalno intenzivno pridelavo. V Slovenskem primorju so se usmerili v sadjarstvo in vinogradništvo. Vinogradništvo je bilo zaradi strategije proizvodnje čim večjih količin vina in manj v kvaliteto, omejeno na prodajo pretežno na domačem trgu. Sadjarstvu pa uspeva prodajati kvalitetne pridelke na tujih trgih, zlasti še v povezavi z živilsko predelovalno industrijo (izvoz sadnih sokov). Družbene kmetijske organizacije so opravljale tudi izredno pomembno funkcijo prodaje kmetijskih pridelkov. Kot monopolist pri posredovanju pridelkov med pridelovalci in potrošniki so to vlogo slabo opravljale in sicer na škodo zasebnih kmetovalcev. Zaradi nizkih odkupnih cen pridelkov je marsikateri zasebni kmet opustil pridelovanje tržnih viškov in ohranil le samoskrbno pridelavo. To je eden od vzrokov, zaradi katerih je v Sloveniji v šestdesetih in sedemdesetih letih prišlo do paradoksnega stanja, ko je bil občuten del kmetijski površin neobdelan,

država pa je imela nezadostno pridelavo hrane! Kmetijski družbeni obrati, so kot edini dobitniki državnih dotacij, izvajali obsežne posege v pokrajino, da bi zaokrožili svojo posest, ali pridobili povsem nove kmetijske komplekse. Za te posege je značilno, da so jih izvajali v kmetijsko (zlasti klimatsko) najugodnejših predelih, manj ugodni pa so bili prepuščeni zasebnim kmetovalcem. Najpogostejši ukrep je bilo izsekavanje nižinskih listnatih gozdov ter preureditev v vinograde in sadovnjake. Do tega je prihajalo v vseh štirih obmejnih pokrajinskih enotah Primorske Slovenije, razen na Krasu, kjer je potekalo načrtno pogozdovanje kraških pašnikov in goličav. Četudi so znani negativni pokrajinski učinki pridelave na družbenih kmetijskih posestvih so leta odigrala pomembno vlogo pri vzpodbujanju znanstvenega in raziskovalnega dela v kmetijstvu ter prenašala tuje in domače sodobne tehnologije ter znanja v prakso. Nenazadnje pomeni različnost lastništva in velikosti posesti, ki je nastala z ustanavljanjem družbenih posestev, prednost pri makroekonomskem reguliranju in planiranju kmetijske pridelave na državnem nivoju.

Drugi sklop učinkov, nastalih pod vplivom državnega poseganja v zasebno kmetijsko posest, obsega vrsto procesov: opuščanje kmetovanja in ekstenziviranje kmetijske rabe, drobljenje posesti, ki je bila že tradicionalno majhna; tehnično in organizacijsko zaostajanje zasebnega kmetijstva, ostarevanje kmečkega prebivalstva idr. V vseh Evropskih državah je razvoj industrije po letu 1945 sprožil proces deagrarnizacije. Prav tako v Sloveniji, kjer pa ni prihajalo do nakupa posesti deagrarniziranih kmetov in zaokrožanja kmetijske posesti preostalih kmetov. Prišlo pa je do nadaljnega deljenja posesti zaradi dedovanja. Le manjši del kmetij (zaščitene kmetije) je bil z zakonom zaščitene pred deljenjem. Male kmetije so le stežka sledile vse večjim potrebam po mehanizaciji dela v kmetijstvu. Zaradi preživetja so se nekdanji kmetje zaposlovali izven kmetije in tako je nastal izredno obsežen sloj prebivalstva-polkmetje, ki so gospodarili na mešanih delavsko-kmečkih gospodarstvih. Ta sloj prebivalstva, ki je notranje heterogen, je ustvarjal različno rabo kmetijskih površin. Na splošno lahko ugotovimo, da je prišlo do ekstenzivifikacije kmetijske rabe tal, ki je bila povezana bodisi z usmeritvijo v mlečno in mesno živinorejo bodisi s specializacijo v vinogradništvo in sadjarstvo v Primorski Sloveniji. Ta usmeritev je namreč omogočila znosno življenje ob dvojni zaposlitvi na kmetiji in izven nje. Prvi ukrep ob zaposlitvi pa je bil enostavno opuščanje zemlje neobdelane.

Metodologija raziskave

Po izboru vzorčnih katastrskih občin ali njihovih delov, ki je bil opravljen že v prejšnji fazi raziskave, smo v letošnjem letu na osnovi fotointerpretacije aeroposnetkov izdelali še preostale karte kmetijske rabe tal za obe primerjalni leti.

Ko ocenjujemo metodo fotointerpretacije aeroposnetkov za pridobivanje informacij o procesih v kmetijski rabi tal ugotavljamo, da je metoda lahko zelo uspešna, vendar ob primerni kvaliteti in ustreznem merilu aeroposnetkov. Merilo 1: 10000, v katerem so bili posneti nižinski predeli Slovenije leta 1986 in 1988 je povsem ustrezno in omogoča zanesljivo opredelitev naslednjih rab površin, povezanih s kmetijstvom: njive, travniki, pašniki, sadovnjaki, vinogradi, erozijske površine, pozidane površine, gozd,

grmovje, travniki v zaraščanju, vinogradi v opuščanju, nerodovintne površine. Posnetki v merilu 1:175000 iz leta 1975 in deloma posnetki iz let 1986 ter 1988 so za klasificiranje rabe tal v našteve razrede prav tako primerni, le da je zanesljivost opredeljevanja pri nekaterih rabah tal manjša kot pri posnetkih v večjih merilih. V primerjavi z zemljiškim katastrom katerega podatki so zastareli in odstopajo od dejanskega stanja tudi do 30%, so aeroposnetki zanesljivejši vir geografsko točno lociranih podatkov. Fotointerpretacija kot metoda ne more nadomestiti terenskega dela. To je potrebno ob pripravi interpretacijskega ključa in ob preverjanju rezultatov. Poveča pa učinkovitost terenskega dela in zagotovi dokumentiranost nekega stanja v prostoru in času.

Sodobne spremembe v kmetijski rabi tal v Slovenskem primorju

I. Goriška Brda

Goriška Brda so gričevnata flišna pokrajina na skrajni zahodni meji Slovenije. Od severa je pred prodori hladnega alpskega zraka zaščitena z grebenom Kolovrata, od katerega se flišno gričevje znižuje proti jugu in zahodu ter nazadnje potone pod Furlansko nižino. Goriška Brda so odprta proti morju in zaradi tega imajo milo in kratko zimo, saj znaša povprečna januarska temperatura 3,4 oC. Meteorološka postaja Vedrijan, ki leži v sredini obravnane območja (258 m n.v.), ima povprečno letno 1707 mm padavin. (Klimatografija Slovenije, 1989) Namočenost je dobra, sicer pa uspejo flišne prsti zadržati talno vlago dokaj časa. Le v sušnejših letih sadno drevje na slemenih trpi sušo. V mehkih kameninah so se izoblikovala pobočja z zmernimi nakloni, kjer je bilo moč urediti kulturne terase. Najprimernejši predeli za kmetijstvo so najnižji zahodni in južni obronki te pokrajinske enote, kjer leži vzorčna površina, katastrska občina Medana. Prebivalci naselij v tej katastrski občini, Medane, Flešivega in Cegla, imajo svoje kmetijske parcele tudi v Italiji. Oddaljenost od Nove Gorice, najbližjega zaposlitvenega središča, znaša 17 km. Toda taka povezanost je možna šele od leta 1986, prej pa je bilo to ozemlje med najbolj oddaljenimi v Brdih od občinskega središča. Povojna meddržavna razmejitev je namreč pretgala tradicionalne poti (do Gorice) in je kot glavna prometnica služila pot po kateri je do Nove Gorice 28 km.

Sodobni procesi (1971-1986) v kmetijski rabi tal so bili naslednji. Najbolj izstopajoč proces je močno povečevanje vinogradniških površin. V katastrski občini, ki meri 329 hektarov je bilo na novo urejenih 32 ha, največ na račun gozda - 12,5 ha, iz njiv 8,7 ha, iz travnikov 7,0 ha, iz pašnikov 2,3 ha in iz sadovnjakov 1,5 ha. Neto povečanje vinogradov pa je manjše za 7,8 ha saj je 3 ha prešlo v njive, prav toliko v travnike in 1,8 ha v sadovnjake. Neto povečanje vinogradniških površin za 24 ha pomeni v trinajstletnem obdobju povečanje za eno četrtnino! Ob terenskem delu pa smo ugotovili, da premena vinogradov v njive ni zanesljivo opredeljiva, ker je možno, da so ob času aerosnemanja stare vinograde preurejali za obnovo /pomladitev/, izgled površine na posnetku pa je bil enak tistemu za preorano njivsko površino. Na

terenu smo tudi ugotovili, da je tudi sprememba 3 ha vinograda v travnik, ki je last Kmetijske zadruga Dobrovo, le začasna. Ugotovljajmo torej lahko, da se kmetijska specializacija v tradicionalno vinogradniško pokrajini še povečuje. Kmetje so zaradi pomanjkanja kmetijske zemlje posegali tudi v vinogradniško manj ugodne, v precjšnji meri gozdne parcele, pogosto locirane na stremejših ali osojnih pobočjih. Delna uporaba betonskih stebrov namesto vinogradniškega kolja, je namreč zmanjšala potrebo po ohranjanju gozda v nekdanje obsegu. Poseganje v gozdne parcele je obenem indikator gospodarske moči in investicijske sposobnosti kmetov s tega območja.

Prav pri ekspanzivnem širjenju vinogradniških površin je treba osvetliti pomen obmejne lege ob propustni, odprti meji, ki deli dve pokrajinski raznoliki in gospodarsko ter kulturno različno razviti pokrajini. Kmetje iz Medane so večinoma tudi dvolastniki. Pridelke, ki jih pridelajo v Italiji, lahko tam tudi prodajo. Tako imajo tam tudi možnost nakupa sodobne kmetijske opreme. Ob tem poteka prenos tujega znanja in tehnologije na najcenejši možni način. V bližnji Furlanski nižini, kjer imajo Brici svoja ravninska polja, uspešno pridelujejo krmne rastline, zato lahko bližje ležeče parcele preuredijo za intenzivnejšo rabo, za vinograde ali sadovnjake. Ob tako izrazitem povečanju vinogradov je povečanje površin sadovnjakov - le za 3,1 ha, v pokrajini, ki je bila tradicionalno sadjarska, skromno. Neto povečanje je še manjše, kajti 1,5 ha je bilo preurejenih v vinograde. Opozoriti moramo, da so površine s sadnim drevjem zagotovo podcenjene, kajti veliko sadnega drevja uspeva na strmih odsekih pobočij med dvema terasama. Na aeroposnetkih je to sicer vidno, a je te površine skoraj nemogoče izmeriti. Zato so bili upoštevani le strnjeni sadovnjaki na večjih površinah.

Prodaja sadja je bila izredno pomembna v času, ko so kmetje obnavljali in mehanizirali svoje kmetije. Takrat so s samostojnim prodajanjem sadja po mestih v notranjosti Slovenije v kratkem času prišli do znatnih investicijski sredstev. Tak način poslovanja pa terja nočni prevoz do trga, poldnevno prodajanje ter povratek in naslednjega dne ponovitev opravila. Ta naporen način življenja postane z leti nevzdržen, kmetje se zadovoljijo z morda manj donosnim a zanesljivejšim zaslužkom od vina. Pomemben dejavnik manjšega zanimanja za sadjarstvo je tudi močna konkurenca sadja iz drugih republik Jugoslavije.

Njivske površine se krčijo. Čeprav je iz vinogradov nastalo 3,5 ha njiv, je bilo "izgubljenih" 8,7 ha njiv na račun vinogradov.

Tabela: Matrika sprememb v kmetijski rabi tal v k.o. Medana (v ha)

	NJI.	VIN.	TRA.	SAD.	GOZD	PAS.	SKUPAJ
NJIVE	X	8,7	1,1	1,7	Ø	Ø	11,5
VINOGR.	3,5	X	3,1	Ø	Ø	Ø	6,6
TRAVNI..	1,4	7,Ø	X	Ø,4	Ø	Ø	8,8
SADOVN.	Ø,7	1,5	Ø	X	Ø	Ø	2,2
GOZD	Ø	12,4	Ø	Ø,7	X	Ø	13,1
PASNIKI	2,3	1,1	Ø	Ø	Ø	X	3,3
SKUPAJ	8,6	3Ø,9	4,2	2,8	Ø	Ø	45,5

Matrika sprememb kmetijske rabe tal kaže na živahnost le teh. Kmetje v skladu s svojimi individualnimi vrednotnimi usmeritvami, proizvodno specializacijo, razpoložljivo zemljo in delovnimi sposobnostmi, spreminjajo rabo zemljišč. Tako se dogajajo nasprotni procesi: eni preurejajo njive v vinograde, drugi obratno. Vsa ta živahnost v spreminjanju rabe tal izraža vitalnost lokalnega prebivalstva, ki išče najzadovoljivejšo rešitev. Nenazadnje je to razumljivo saj je od kmetijstva živelo leta 1981 v Ceglem 25%, v Medani 24% in v Plešivem 48% prebivalstva. Število prebivalstva se je po letu 1953 počasi zniževalo, skladno z zmanjševanjem natalitete, med leti 1981 in 1990 pa se je celo povečevalo. Po številnih novogradnjah sodeč se bo tod prebivalstvo še naprej ohranjalo ali povečevalo.

Novogradnje običajno obkrožajo stara naselitvena jedera, ki so praviloma locirana na slemenih gričevja ali na nižje ležečih pomolih, ki se od njih cepijo. Tako se v kar največji meri ohranjajo kmetijska zemljišča.

II. VIPAVSKA DOLINA

Vipavska dolina, zaradi ugodne klime in prsti imenovana "vrt Slovenije", je predstavljena le s katastrsko občino Bilje, ki leži v spodnjem delu doline na Goriškem polju. Meteorološka postaja Nova Gorica, ki je reprezentativna za to območje, beleži 1538 mm letnih padavin in povprečno januarsko temperaturo 3,6 st.C. Poletno pomanjkanje padavin občutijo predvsem njive na aluvialnih prodnih terasah, zato je potrebno namakanje. Katastrska občina Bilje se razprostire v vdolžni smeri vzhod - zahod, med Biljenskimi griči na severu in reko Vipvo na jugu. Površje je povsem ravno. Pedološka podoba je naslednja: v vzhodni polovici vzorčne površine so razvite prsti na glinah in peskih, odtok vode je slab, zaradi vlažnosti je več travnikov; v zahodni polovici so prsti na produ, ki prinaša poletno sušnost. V šestdesetih letih so v okolici vzorčnega območja - na Biljenskih gričih - potekale obsežne investicije za pridobivanje novih kmetijskih površin. Kmetijski kombinat je izsekal okrog 200 ha gozda in na njih uredil plantažne sadovnjake. Prav tako je v sami katastrski občini uredil v sedemdesetih letih okrog 35 ha hruškovih nasadov na mokrotnih tleh ob Vipavi. Kmetijska raba tal je torej že pred letom 1975 doživela obsežne spremembe - to je specializacijo v sadjarsko in vinogradniško pridelavo, ki je bila posledica državnih investicij. Za spremembe v obdobju 1975-1986 je značilno, da so njihovi nosilci poleg družbenih posestev tudi zasebniki. Kot inovacijski zgled je zasebnikom služilo uspešno sadjarstvo na družbenih posestvih. Zasaditev sadovnjakov je za zasebnike pomenilo ohraniti zemljo obdelano tudi ob redni zaposlitvi izven kmetijstva, ob istočasno solidnem dohodku od prodaje sadja. Površina sadovnjakov se je povečala v desetih letih za 11,8 ha - 3,6% vsega omočja, največ na račun njiv - 7,8 ha in travnikov - 3,1 ha. Novi sadovnjaki so nastali večji del na prsteh na produ, medtem ko so v prejšnjem obdobju nastajali na mokrotnih tleh. Na porast zanimanja za kmetovanje kaže tudi porast njivskih površin. Neto povečanje znaša 9 ha (2,8 % vsega območja). Da gre za trajnejšo spremembo in ne morebiti kolobarjenje, sklepamo iz dejstva, da so na posnetkih iz leta 1975 kozolci na parcelah še

pogosto vidni, na novejših posnetkih pa že ne več. Največ novih njiv - 7,4 ha je nastalo iz travnikov. Ti so se najbolj skrčili - za 12,6 ha. Zanimivo je dejstvo, da so nastale njive tudi na mokrotnih površinah v vzhodnem delu območja, kjer so bili tradicionalno travniki, v nekaj primerih so celo trebili grmovje. Prikazani procesi intenzifikacije kmetijske rabe tal so značilnost dinamično razvijajočih se regij. Za zemljo ostaja veliko zanimanje. Prvotne investicije družbenega kapitala so privedle do skrčenja razpoložljivih kmetijskih zemljišč. Rešitev so kmetijski interesenti našli v intenzivnejši rabi površin ali v novi uporabi prvotno manj ugodnih parcel. Intenzivne spremembe v kmetijski rabi tal so spodbujene tudi z naraščajočim številom prebivalstva v naselju. Od leta 1948 se je povčalo s 714 na 964 leta 1981, do leta 1990 pa na 1109! Delež kmečkega prebivalstva je znašal leta 1971 9%, leta 1981 3%. Domnevamo, da je moč protislovje med zmanjšanjem števila kmečkega prebivalstva na eni strani ter intenzifikacijo kmetijske rabe tal na drugi strani razlagati vsaj delno z zamenjavo nosilcev kmetijske pridelave. Sodobni polkmetje, ki so prevzeli zemljo od svojih staršev imajo drugačne cilje kmetovanja, razpoložljiv čas in kmetijsko znanje, kar se odraža tudi v njihovem poseganju v agrarno pokrajino. Zaradi novogradej se je povečala pozidana stanovanjska površina za 7,7 ha ali 2,3% vse površine. Pozidano je bilo 2,8 ha njiv, 2,1 ha travnikov in 2,8 ha nerodovitnega. Pozidavanje kmetijskih površin je v direktnem nasprotju s potrebami po kmetijskih površinah. Ta negativni trend je še toliko bolj nesprejemljiv, ker je v katastrski občini na voljo kar nekaj površin v zaraščanju, ki bi jih brez večje škode lahko pozidali. Skoraj vse na novo pozidane njive ležijo v zahodni polovici vzorčne površine na prodni osnovi. Tu so popolnjevali vrzeli, nepozidane otoke med hišami in je izguba rodovinske površine manj boleča kakor poseganje v zaokrožene kmetijske komplekse.

III. KRAS

V pokrajinsko obmejno enota Kras je vključeno ozemlje Sežansko -Komenskega krasa. Vzorčni površini, katastrska občina Nova vas in del katastrske občine Opatje selo, se nahajata na krajnem, zahodnem delu kraške planote, ki v Republiki Sloveniji tu najnižje dvignjena nad morje - le od 200 do 250 m. Planota se s strmim robom končuje nad nižje ležečim kraškim platojem Doberdobskega krasa, ki proti jugu potone pod Tržaški zaliv. Državna meja se drži te reliefne ločnice.

Italija je za prebivalce z vzorčnega območja dostopna po dveh cestah v bližini, na katerih sta tudi maloobmejna prehoda. V času, ko je to območje spadalo v okvir Italije, se je razvila močna navezanost prebivalstva na zaposlitev v ladjedelnici v Trižiču/Monfalcone/, kamor so s kolesi dnevno odhajali na delo. Obenem je bil to kraj, kjer so kmetje lahko prodajali kmetijske pridelke (mleko, sir, meso, volno, drva idr.). Povojne spremembe meje so te ustaljene poti prerezale in iz tega dela Krasa ustvarile prometno nepovezan žep ozemlja ob državni meji. Cestna povezava proti na novo nastajajočemu središču - Novi Gorici, je bila zgrajena šele leta 1956. Če upoštevamo še takratno agrarno prenaseljenost je upadanje števila prebivalstva, kot ga prikazuje tabela, razumljivo.

Tabela :Gibanje števila prebivalstva 1948-1988

	1948	1953	1961	1971	1981	1990
Opatje selo	315	338	297	266	283	342
Nova vas	109	99	97	81	68	66

Poklicno preslojevanje prebivalstva je bilo zelo intenzivno: deleži kmečkega prebivalstva so se samo med leti 1971-1981 spremenili v Novi vasi od 20% na 0%, v Opatjem selu od 6% na 2% ! Učinki omenjenih procesov so v pokrajinskem videzu lepo vidni, zelo zgovorni pa so že podatki iz katastra v naslednji tabeli.

Tabela 2 : Spremembe v deležih (%) katastrskih kultur 1971-1979 v katastrskih občinah Opatje selo in Nova vas

Vir: Kataster kmetijskih kultur, Geodetska uprava Nova Gorica.

	Njive	Travniki	Pašniki	Gozd	Ostalo	Skupaj
Opatje selo						
1971	7,2%	6,5%	78,9%	4,7%	3,7%	100%
1979	2,0	10,8	38,0	45,0	5,2	100%
Nova vas						
1971	7,8	7,8	73,7	7,7	4,1	100%
1979	1,9	11,4	36,8	46,7	4,2	100%

V obdobju 1971-1979 je Kras doživel izjemno veliko zmanjšanje kmetijskih površin. Njive so se zatravljale ali zaraščale, okrog 40% pašnikov je prešlo v gozd. Prihajalo je torej do nastajanja popolnoma nove gozdne pokrajine! Le v manjšem delu je šlo za načrtno pogozdovanje s črnim borom, večji del je ogozdovanje potekalo spontano. Naše proučevanje letalskih posnetkov za obdobje 1975-1986 je potrdilo iz tabele izvedena opažanja o procesih v kmetijski rabi tal. Povdariti pa je vendarle treba, da poteka proces ogozdovanja počasneje kot ga prikazujejo podatki iz katastra. Preden preide pašnik v gozd, si sledi nekaj vmesnih faz, ki so na posnetku lepo vidne. Pašnik, na katerem ne pasejo več, se najprej zaraste s posameznimi grmi. To je pašnik v zaraščanju. Zatem se grmovje tako zgosti, da na nekdanjo pašniško rabo sklepamo le še posredno, po kamnitih ogradah, ki so ostale. To je grmovna parcela. Zatem se višina zarasti vse bolj veča, gozdne drevesne vrste se zgoščajo - nastane gozd. Običajno ostanejo kamnite ograde še naprej vidne, tako da je mogoče na podlagi gostote zarašlosti parcel sklepati na starost oziroma fazo zaraščanja. Tako smo ugotovili, da je proces zaraščanja pašnikov v katastrski občini Nova vas starejši kot v Opatjem selu. Vidni so namreč goloseki znotraj parcel, omejenih z ogradami. Proces transformacije kmetijske pokrajine je že tako star, da so nekdanje kmetijske parcele dobile že novo funkcijo - oskrbe z drvimi. Med sosednjima vzorčnima območjema obstajao tudi druge razlike.

Opatje selo je leta 1971 začelo, po predhodnem obdobju upadanja prebivalstva, številčno rasti. Prostorsko zanimivo dogajanje med leti 1971 in 1981 je izredno hitra rast pozidanih površin in

sicer za približno 30%. Ugodna dostopnost do zaposlitvenih središč (Miren-6km, Sempeter 12 km) in relativno cenena stavbna zemljišča - (kraška gmajna z grmovjem in travniki), so pritegnila k gradnji številne doseljence. Zato so intenzifikacijo kmetijske rabe doživela naselja bližja zemljišča, medtem ko so se oddaljene parcele še naprej zaraščale. Znotraj 143 ha vzorčne površine Opatje selo je 1,1 ha njiv prešlo v travnike in 1,6 ha v obratni smeri; v gozd se je zaraslo 1,6 ha grmovnih površin in 0,8 ha pašnikov v zaraščanju; 0,4 ha pašnikov je prešlo med pašnike v zaraščanju, 3,5 ha le teh pa v grmovne površine. Zanimivo je tudi rahlo povečanje vinogradov v neposredni bližini naselja. Ti so bili tradicionalno zasajeni le v skromni meri, a je kljub temu zabeleženo v katastru njihovo skrčenje med leti 1971 in 1979 od 0,22 na 0,18%. Opatje selo po svojem zunanem izgledu izgublja značaj agrarnega naselja in pridobiva karakteristike suburbanega naselja. Ob moderno grajenih hišah nastajajo obsežni vrtovi na nekdanjih travnikih ali kraških grobljah in to z zemljo, najpogosteje prepeljano iz Vipavske doline. Kmetovanje na njih in prav tako tudi v novonastalih majhnih vinogradih ima značaj hobby kmetovanja ali kmetovanja za pridobivanje zdrave hrane in nikakor ni tržno usmerjeno. Tako lahko ugotovimo začetne znake nekega novega trenda v kmetijski rabi tal, ki bi ga lahko poimenovali post deagrarnizacijski proces. Gre za reafirmacijo najboljših kmetijskih površin (njive, travniki, vinogradi) na katerih je možno dopolnjevati bivanje v čistem in zdravem okolju s pridelovanjem lastne, biološko čiste hrane. Kras v celoti predstavlja potencial za tak način bivanja. Predpogoja za to, prometne zveze in zanesljiva oskrba z vodo, sta v velikem delu Krasa že izpolnjena. Nemara pa predstavlja prikazani proces predhodnico za ponovno oživljanje kmetijske rabe zemljišč tudi v večji oddaljenosti od pozidanih vaških površin? Proces točkovne koncentracije prebivalstva in proces ploskovnega propadanja kulturne pokrajine imata gotovo svoje meje. Smiselno bi bilo ta dva nasprotujoča si procesa regulirati preden dosežeta ekstreme, ki bi lahko bili škodljivi. Vzorčna površina Nova vas izkazuje tudi v najnovjšem obdobju procesne trende, ki jih je moč razbrati za obdobje 1971-1979 iz tabele 2. Prebivalstvo naselja se še naprej številčno krči, raba kmetijskih površin se ekstenzivira ali opušča. Njivske površine, ki so se v preteklih letih izdatno krčile, so obdelane le še na parcelah, ki se držijo hišnih parcel. Vse nekdanje obdelane njive na dnu vrtač so opuščene in se zatravljajo, vkolikor tega stadija niso že dosegle. Kmetovanje se skoraj ne spleča niti na parcelah, ki so naselju najbližje kajti divjad ogroža pridelek tudi tam! Zanimivo je, da je bilo zadnjem času tudi v Novi vasi zasajenih nekaj manjših vinogradov kar kaže na popolno preslojitev prebivalstva, ki ohranja stik z naravo preko popoldanskega kmetovanja. Proces nastajanja novega tipa kraške gozdne pokrajine je v Novi vasi lepo viden. Najstarejši gozd je na skrajnem južnem, od vasi najbolj oddaljenem delu katastrske občine, ob državni meji. Naselju nekoliko bliže je 40 ha velika parcela, na kateri močno zarasli pašniki prehajajo v gozd. Vasi najbližje parcele pašnikov pa se zaraščajo z grmovjem. Tu so tudi travniki, ki se zaraščajo. Ker je območje reliefno in pedološko enotno, izstopa faktor oddaljenosti še toliko jasneje.

Obmejna lega obeh vzorčnih območij ne pomeni kake posebne prednosti za kmetijstvo. Pomembna je le zaradi bližine nakupnih središč za kmetijsko mehanizacijo, pa tudi zaradi možnosti

prodaje skromnih količin mesa. Kljub temu, da se elementi kulturne krajine zaradi grmovnega zaraščanja in ogozdovanja hitro zabrisujejo, ostaja Kras v celoti obravnavani vzorčni območji pa prav tako, atraktivni za izletnike z obeh strani državne meje. Menjavanje pestrih oblik kraške krajine na kratke razdalje (kraške goličave, pašniki, otoki nizkega kraškega gozda, delane vrtače v zaraščanju, kraška grmovna gmajna idr.), kjer je še vidna kulturna pokrajina, namreč ustvarja idealne pogoje za sprehode v naravo.

IV. KOPRSKO PRIMORJE

Koprsko primorje je od sosedstva jasno ločena pokrajinska enota. Gradijo jo eocenski peščenjaki in laporji, ki so od kraškega sosedstva ločeni z reliefno stopnjo, ki je marsikje prav izrazita. Ako povežemo vrhove slemen, ki sledijo v grobem orografski smeri vzhod - zahod ugotovimo, da se njihova višina znižuje od juga proti severu ter od vzhoda proti zahodu. Pokrajina je torej odprta proti klimatskim vplivom, ki prihajajo od morja, mikroreliefna oblikovanost in nadmorska višina pa vplivajo na velikost odstopanja od submediteranskega tipa podnebja. Tako beleži meteorološka postaja Portorož 1050 mm povprečnih letnih padavin in povprečno januarsko temperaturo 4,9 st C. Pod kraški rob od morja odmaknjena postaja Kubed na nadmorski višini 283m pa 1302 mm povprečnih letnih padavin in povprečno januarsko temperaturo 3,2 st.C. Spreminjanje državne meje in s tem povezane etnične selitve, uvajanje socialističnega kmetijstva, proces industrializacije ter deagrrizacije so dejavniki spreminjanja kmetijske rabe tal v času takoj po letu 1945. Sodobni dejavniki oblikovanja teh sprememb so bolj lokalno obarvani. Pomembna je oddaljenost od zaposlitvenih središč ter obseg kmetijskih površin primernih za strojno obelavo.

Vzorčno območje Osp

Vzorčno območje, del katastrske občine Osp, zajema večino doline Osapske reke na nadmorski višini 50 m, ki poteka v smeri JV-SZ, tako da se reka izteka v Tržaški zaliv. Dolina je torej odprta proti morju, s severovzhodne strani pa zaščitena pred severnimi vetrovi z dvestometrsko steno, ki pada z višje ležečega apniškega ravnika. Južna pobočja doline tvorijo razmeroma strme flišne plasti Tinjanskega hriba. Pedološka slika območja je enostavna: prevladujejo flišne prsti različnih debelin, kakor so jih pogojevali nagibi. Za kmetijstvo najugodnejše površine se nahajajo na dnu doline, ob reki, pa tudi na blago nagnjenih vznožjih pobočij, kjer so površine primerne predvsem za vinograde in sadovnjake

Sodobne spremembe v kmetijski rabi tal so večsmerne. Na vzorčni površini (187 ha) so se najbolj povečale tiste površine na katerih poteka ekstenzifikacija kmetijske rabe tal. Gozd se je povečal za 7,7 ha, grmovje za 2,1ha, zaraščajoči se travniki za 2,4 ha, zaraščajoči se pašniki za 1,9 ha. Travniki so v zadnjem obdobju najbolj nazadovali - za 16 ha, sledijo pašniki, ki so se skrčili za 4 ha. Največji neto porast pa so imeli vinogradi in njive, oboji po 4 ha. Znotraj vzorčnega območja je lepo razvidna prostorska razporeditev sprememb v rabi tal. V osrednjem delu

doline, na Osapskem polju pod samim naseljem in ob reki, se je skoncentrirala njivska raba. Osapsko polje je bilo komasirano, tedaj pa so iz njega izrinili travnike. Njivske površine se zatravljajo na višjeležečih parcelah, četudi so te široke in je na njih mogoče strojno obdelovanje. Novi vinogradi so nastajali v dveh predelih. Največ jih je nastalo na prisojnim pobočju, v neposredni bližini domov, nekaj manj pa v ravninskem delu doline. Površine, ki se zaraščajo se nahajajo v oddaljenejših legah od naselja. Tam se zaraščajo tudi nekdanji ročno košeni travniki in pašniki. Zaraščanje je stalen proces. Na aeroposnetkih je lepo razvidno zgoščevanje grmovne ali drevesne zarasti na istih ali bližnjih parcelah. Nemalo pa je tudi širokih kulturnih teras, kjer je možno strojno obdelovanje ali košnja, a so opuščene. Vzroki so torej v socialni problematiki kmetov. Število prebivalcev v naselju se namreč stalno znižuje. Med leti 1971 in 1981 je njihovo število upadlo od 204 na 173, delež kmečkega prebivalstva pa od 42% na 7%! Leta 1990 je bilo prebivalcev 170, kar pomeni stabilizaciji prebivalstvenega razvoja. Deloma so lastniki parcel še vedno italijanski državljani, ki imajo drugačne interese glede zemlje, kot pa domačini. To je eden od vzrokov za raznosmernost procesov v rabi tal. Po obdobju nazadovanja kmetijstva, se tudi v Ospu kažejo zametki nove smeri razvoja kmetijske rabe tal. Očitna je postopna specializacija v vinogradništvo (povečanje za 4 ha pomeni 15% povečanje obsega vinogradov od leta 1975) katere nosilci so verjetno polkmetje, ki so posest prevzeli od starše, sami pa od nje niso eksistenčno odvisni. Specializacije v vinnogradništvo je zato razumljiva in tudi smiselna saj so prednosti območja, zlasti ugodna klima, prsti in reliefni pogoji danosti, ki jih velja izrabiti.

Vzorčno območje Bonini

Vzorčno območje Bonini (175 ha) je ozemlje flišnega hriba s slemenitvijo V-2, med potokoma Badaševica in Cerej, z nadmorsko višino 140 m. Na slemenu so locirani zaselki Bonini, Žburga in Cerej, v dolini ob Badaševici pa še nekaj drugih. V klimatskem oziru spada to območje v obrežni submediteranski tip podnebja, ki je za kmetijstvo vsestransko ugoden. V pedološkem smislu prevladujejo plitva rjava tla na peščenjakastem flišu, v dnu dolin pa slabo oglejena rjava tla na karbonatnem flišnem koluviju. Severna pobočja hriba so pol pogozdena, pol pa v kmetijski funkciji. Južna pobočja pa so z izjemo grap, ki so porasle z gozdom, v kmetijski rabi. Spremembe v kmetijski rabi so bile v obdobju 1975-1988 občutne. Velik poseg je izvedel kmetijski kombinat, ki je na novo uredil dobrih 10 ha vinograda iz travnikov in pašnikov. Novi vinograd je lociran na severnem pobočju, kar je presegnetljivo. Toda pobočje je tam dovolj položno, da slaba ekspozicija ne vpliva preveč na insolacijo. Tu se je pomen strmine reliefa ponovno pokazal kot izredno pomemben dejavnik za kmetijsko rabo tal. Naslednjih 10 ha vinogradov so uredili zasebniki in to na površinah z različno rabo. Travniki so zemljiška kategorija, ki se je najbolj skrčila - za 13,5 ha, in sicer največ zaradi vinogradov; enako se je dogajalo s pašniki (- 10 ha). Kar 7,7 ha travnikov je prešlo v njive, v obratni smeri le 2,5 ha. Ta izmenjava je normalni del kolobarjenja z deteljo. Na njivskih površinah so potekale živahne spremembe: 2,5 ha njiv se je zatravilo, 3,7 ha so jih spremenili v vinograde; iz pašnikov pa so uredili 1,1 ha njiv, iz travnikov 7,7 ha, iz gozda in vinograda

pa po 0,5 ha. Neto povečanje njiv znaša 3,5 ha. Porast poljedelske rabe pomeni, da se je pričel pomen rodovitnih kmetijskih površin povečevati, prav tako interes za obdelovanje zemlje. Podrobnih podatkov o nosilcih novega načina rabe tal še nimamo, sklepamo pa lahko vsaj na nekatere. Gre lahko za interes vedno večjega števila novih prebivalcev. Prebivalstvo naselja Bonini je od leta 1948 upadlo s 345 na 223 leta 1981. Prav tako se je delež kmečkega prebivalstva zmanjšal v času 1971/1981 od 36% na 4%! V zadnjih letih pa beležimo občuten porast prebivalstva: marca 1990 naselje šteje že 305 prebivalcev. Bonini so od Kopra oddaljeni le 6 do 9 km, zato so postali območje izredno intenzivne zasebne gradnje (številne odprte novogradnje so lepo vidne na posnetkih). Na parcelah okrog hiš pa praviloma nastanejo vinogradi ali sadovnjaki ter vrtovi. Mnogim naseljencem obhišna parcela ni dovolj, zato zakupijo v bližini še druge prcele, ki pa so praviloma majhne. Naslednja kategorija ljudi, ki spreminja rabo tal so lastniki počitniških bivališč, ki pašnike ali travnike spremenijo v vinograde in sadovnjake. Poleg družbenih investitorjev povzročajo najboljše spremembe v kmetijski rabi tal nekdanji kmetje, danes polkmetje, pa tudi delavsko-kmečki upokojenci. Za polkmeta je vinogradništvo dejavnost, ki omogoča relativno veliko prožnost pri razporejanju prostega časa za delo na zemlji. Za delavsko-kmečke upokojence pomeni kmetovanje ohranjanje stika z zemljo, ter rekreacijsko delo.

Vzorčno območje Marezige

To območje se nahaja na v vzdolžni smeri raztegnjenem hribu (280 m n. v.), na slemenu katerega so Mrezige ter zaselki Sabadini, Krmci in Škrlji. Južno pobočje je kmetijsko najugodnejše saj so terase na njem široke od 20 do 50 metrov. Severno pobočje je razrezano in strmejšo. Sodobne spremembe (1975-1988) v kmetijski rabi tal niso bile izrazite. Na 230 ha območja je neto površina njiv ostala nespremenjena, čeprav je 13,1 ha travnikov prešlo v njive in 11,5 ha njiv v travnike. Kolobarjenje z deteljo je tod še močno v veljavi. Travniki so se skrčili za 5,5 ha, vinogradi so se povečali za 2,9 ha, pašniki za 2,0 ha, gozd za 2,6 ha in travniki v zaraščanju za 1,6 ha. Podrobnejša notranja členitev dejanskih in ne računskih sprememb nam vendarle odkrije nekatere procese. Vinogradi so se opuščali na oddaljenejših parcelah, na tistih, ki so bližje naselju pa so urejali nove. Vinogradi so nastajali predvsem iz njiv in travnikov. Velikost na novo urejenih vinogradov je majhna, najpogosteje do 1400 m², le v dveh primerih je nastal večji vinograd. Površine, ki se krčijo, so travniki, ki prehajajo v pašnike, le-ti se pa zaraščajo. Proces zaraščanja ni izrazit in hiter. Zaraščajo se parcele na strmih pobočjih nad grapami potočkov in na oddaljenih parcelah. Kmetijska raba tal je torej razmeroma stabilna, le na rentabilnostno mejnih parcelah napreduje zaraščanje. Tudi podatki o prebivalstvu kažejo, da obravnavano območje ohranja agrarni značaj. Čeprav se je število prebivalcev ves čas zmanjševalo, indeks 1981/1948 je bil 0,60 je delež kmečkega prebivalstva med leti 1971 in 1981 padel le od 40 na 21%. Številne novogradnje in adaptacije hiš v vzorčnem območju (na 2,5 ha površin) so napovedovale obrat v populacijskem razvoju. Ta se je zgodil v letih 1981-1990, ko se je število prebivalcev povečalo s 314 na 353. Zaradi bližine Kopra (9 km) in hitrega dostopa do delovnih mest, postajajo Marezige območje suburbanizacije. Doseljenci vplivajo na spreminjanje

kmetijske rabe tal z odkupovanjem parcel za gradnjo in s hobby kmetovanjem. Kmetijska raba tal ostaja strukturno stabilna, čeprav se razporeditev parcel spreminja upoštevajoč rentabilnost kmetovanja in potrebe vse večjega deleža polkmetov za samooskrbno rekreativno kmetovanje.

Vzorčno območje Topolovec je od morja najbolj oddaljeno, najvišje ležeče (410-460 m), reliefno najmanj homogeno in najbolj oddaljeno od zaposlitvenih središč: od Kopra 34 km, od Buzeta v Istri 15 km, od Buj v Istri 18 km. Do sredine osemdesetih let je bilo območje brez asfaltne cestne povezave. Število prebivalstva se je od leta 1948 od 191 zmanjšalo na 54 leta 1981, do leta 1990 pa poraslo na 59. Presenetljivo velik je delež kmečkega prebivalstva, ki je še leta 1971 bil 95%, leta 1981 pa 69%. Podatki so razumljivi če vemo, da je v tem odmaknjenem kraju ostalo samo še ostarelo in neavtohtono prebivalstvo. Naravne razmere so za kmetovanje tu manj ugodne kot drugot, predvsem pa le za majhno število prebivalstva. Vzorčno območje Topolovec leži na flišnem hribu z glavno slemenitvijo JZ-SV, od katerega se cepita dva prečno potekajoča pomola ali samostojni slemeni na katerih sta naselji Topolovec in Žrnjovec. Ob glavni cesti, ki je slemenska, sta še zaselka Hrvoji in Belvedur. Kmetijsko najugodnejši predeli so na slemenih ter na južnem pobočju JV pod Belvedurjem, ki se spušča v zmernem padcu proti dolini Malinske (50 m relativne višinske razlike). Tu so kulturne terase široke, ali jih sploh ni treba. Nasprotno so pobočja pomolov Topolovca in Žrnjovca neprimerno strmejša ker padajo proti 250 m nižje ležeči povirni grapi Dragonje in njenih pritokov. Teraso so tu ozke in kratke. Na severnih ekspozicijah, kjer so sence dolgotrajnejše je tradicionalno raste gozd. Letnih padavin je v Topolovcu nekoliko več (Kubed 1302 mm) kot v nižjeležečih predelih (Portorož 1050mm) in tudi temperature so nižje. Pomembni pa so pogostejši dnevi z močnim vetrom, ki suši prst. Na 247 ha obsegajoči vzorčni površini so potekale spremembe v kmetijski rabi tal v pričakovani smeri. Najbolj so se skrčili travniki, neto za 16,5 ha, najbolj pa se je povečal gozd, za 13,1 ha. V gozd se je zarastlo 5,6 ha grmovja, 4,1 ha pašnikov in 3,4 ha travnikov. Proces opuščanja kmetijske rabe površin oziroma zaraščanje je potekalo na oddaljenih parcelah, na strmejših površinah ter na parcelah z neugodno ekspozicijo. Živinoreja, tradicionalna dejavnost tukajšnjih prebivalcev, torej izgublja svojo naravno osnovo - travnike. Presenetljivo je zato povečanje njivskih površin za 4 ha. Te so locirane v že omenjenih kmetijsko ugodnih legah, v večjem delu pa poteka zatravljavanje njiv. Povečanje njivskih površin je povezano tudi z inovacijo v tem okolju - farmo govejih pitancev v Belveduru, ki jo vodi zasebnik. V primeru Topolovca se ponovno srečamo s procesi, ki nasploh potekajo v Sloveniji: na obsežnih površinah kmetijski potencial usiha, se zmanjšuje, drugot pa smo priče dokajšnji koncentraciji pridelovanja ali prireje na majhnem ozemlju. Ti procesi so z ekološkega vidika povsem neustrezni, saj ima vsaka pokrajina svojo "nosilnost" - prevelike koncentracije povzročajo lahko ekološko neravnovesje.

Zaključek Vzorčne površine so locirane tako, da tvorijo prerez Koprškega primorja od obale proti notranjosti. Zato se istočasno spreminjajo nadmorska višina, strmina kmetijskih površin (in celotni naravni pogoji za kmetijstvo) ter dostopnost do zaposlitvenih središč (in z njo povezan kompleks družbenih dejavnikov za kmetijstvo). Ob hkratnem spreminjanju kompleksa naravnih in družbenih dejavnikov z oddaljevanjem od morja je težko nedvoumno izreči sodbo o tem, kateri dejavnik je dominantnega pomena za sodobne spremembe kmetijske rabe tal. Ob vsej zapletenosti zgodovinskih dejavnikov zato tvegamo naslednjo tezo: med vsemi vplivi izstopa strmina kmetijskih zemljišč kot odločujoči dejavnik za intenziviranje ali ekstenziviranje oziroma opuščanje kmetijske rabe tal. Učinki stihijske povojne deagrariacije so konec osemdesetih let verjetno dosegli svoj višek. V postdeagrariacijskem obdobju, ki se je v večjem delu Slovenskega primorja že začelo, je razumljivo, da se rentabilnostno robne kmetijske parcele nahajajo v različnih fazah opuščanja, ki se bo nadaljevalo do vzpostavitve gozda. Na kmetijsko rentabilnih parcelah pa lahko pričakujemo ohranitev strukturno enake kmetijske rabe tal ali delno intenzifikacijo s proizvodno specializacijo. V predelih suburbanizacije pa je moč pričakovati povečano povpraševanje po površinah za rekreacijsko kmetovanje (sadovnjaki in vinogradi) s strani doseljencev in malih polkmetov.

Literatura:

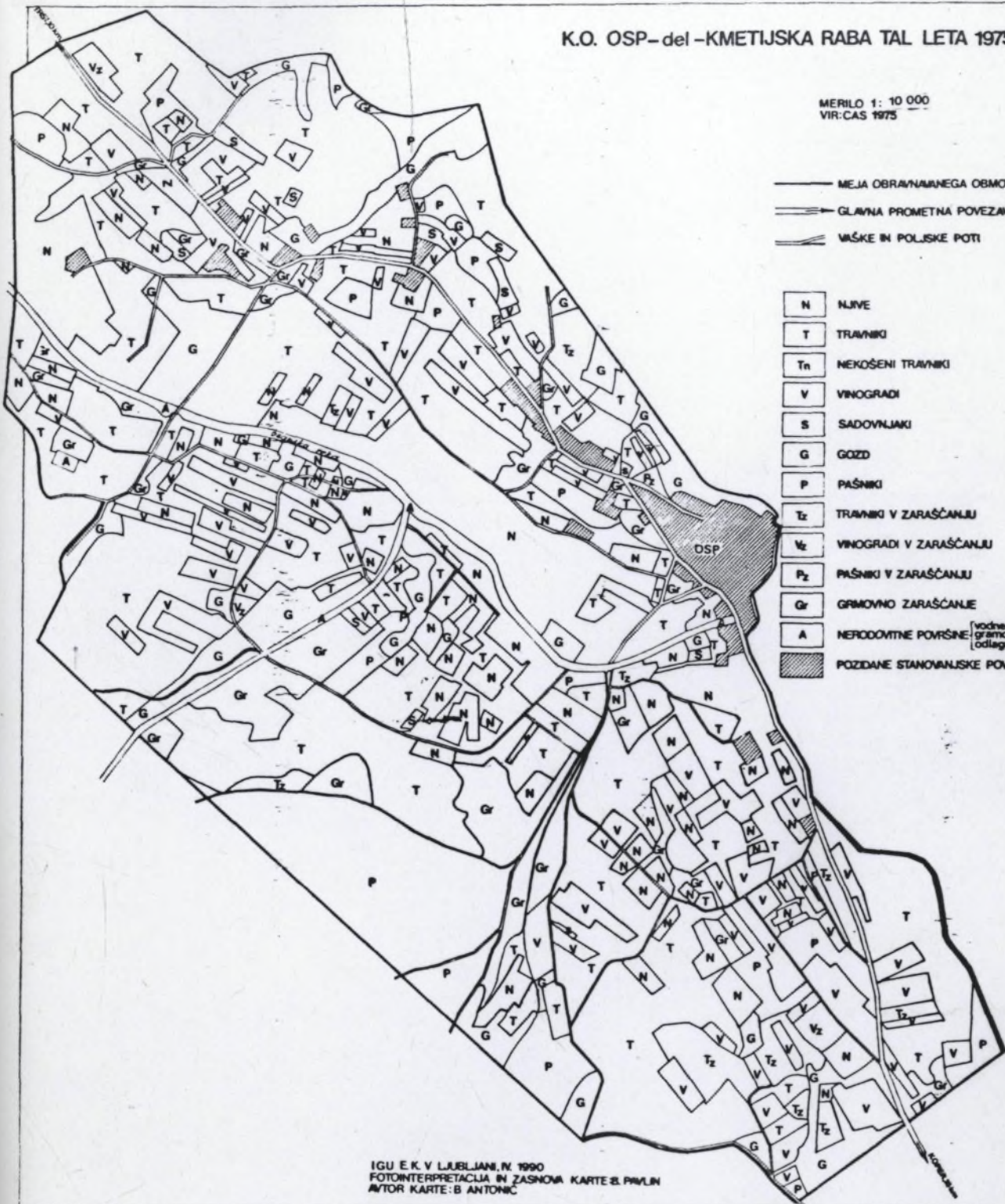
- Titl J. 1965: Socialnogeografski problemi na koprskem primorju
Lipa, Koper
- Vrišer I. 1987: Ob štiridesetletnici združitve Slovenskega
primorja s Slovenijo
Geografski vestnik 59
- Plut D. 1978: Preobrazba geografskega okolja v Koprskem
primorju-II.del raziskovalne naloge.
Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani

K.O. OSP-del - KMETIJSKA RABA TAL LETA 1975

MERILO 1 : 10 000
VIR: CAS 1975

- MEJA OBRAMNANEGA OBMOČJA
- GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
- VAŠKE IN POLJSKE POTE

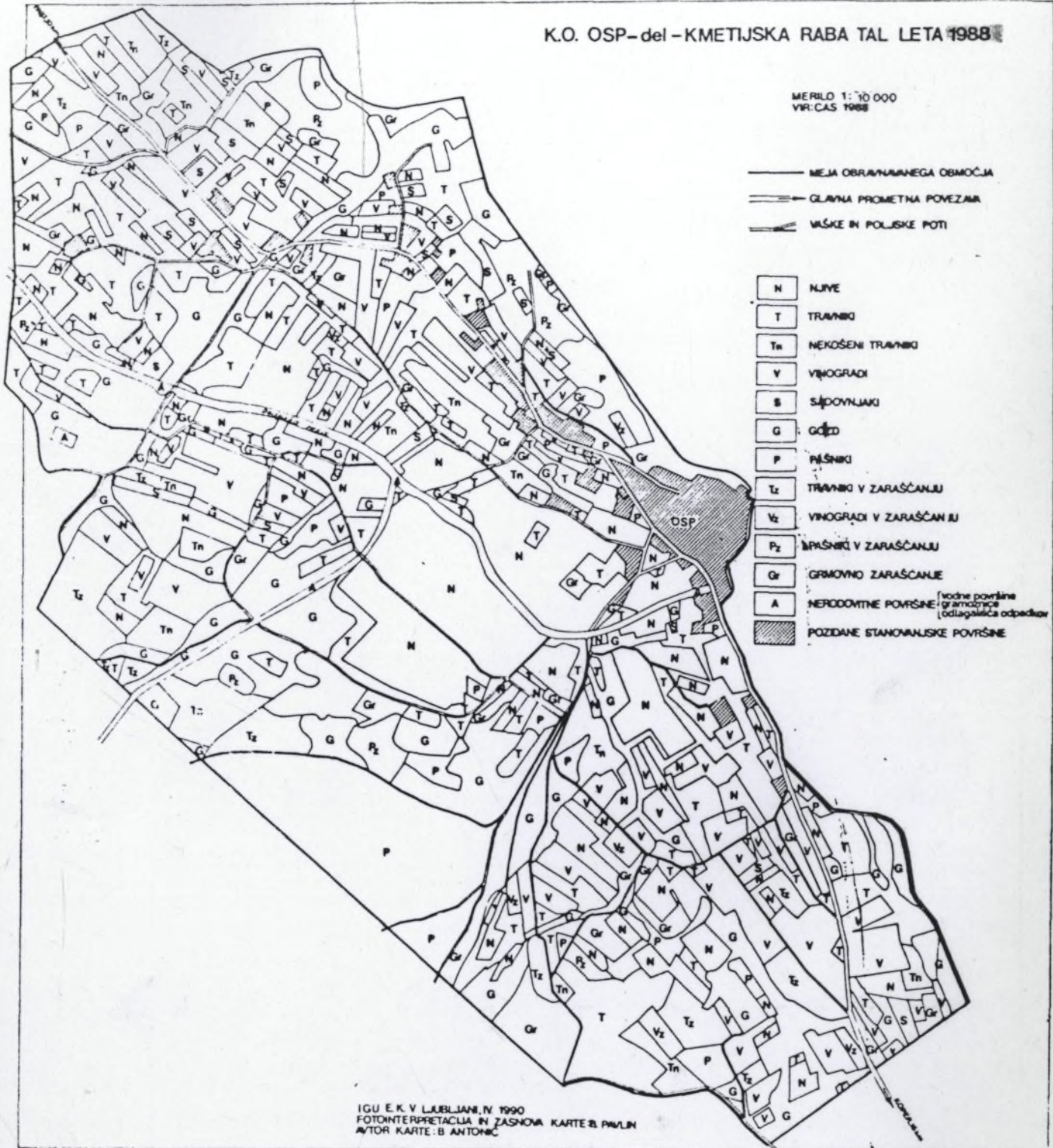
N	NJIVE
T	TRAVNIKI
Tn	NEKOŠENI TRAVNIKI
V	VINOGRADI
S	SADOVLJAKI
G	GOZD
P	PAŠNIKI
Tz	TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
Vz	VINOGRADI V ZARAŠČANJU
Pz	PAŠNIKI V ZARAŠČANJU
Gr	GRMOVNO ZARAŠČANJE
A	NERODOVITNE POVRŠINE
	POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE
- vodne površine
gramoznica
odlagališča odpadkov

IGU E.K.V. LJUBLJANI, N. 1990
FOTOINTERPRETACIJA IN ZASNOVA KARTE: B. PAVLIN
AVTOR KARTE: B. ANTONIČ

K.O. OSP-del - KMETIJSKA RABA TAL LETA 1988

MERILO 1:10 000
 VIR: CAS 1988

— MEJA OBRAMBNEGA OBMOČJA
 — GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
 — VAŠKE IN POLJSKE POTE

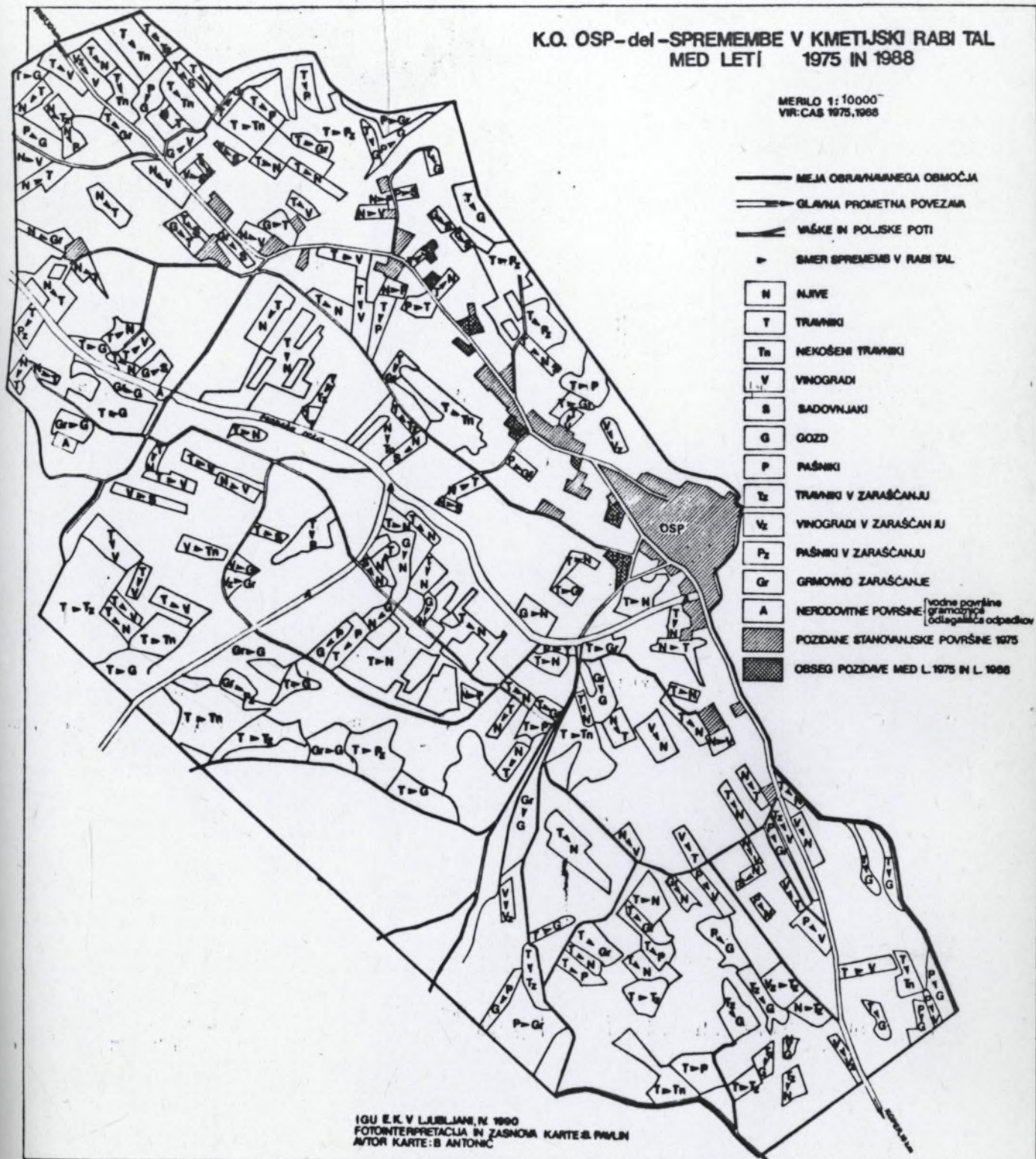
- N NJIVE
- T TRAVNIKI
- Tn NEKOŠENI TRAVNIKI
- V VINOGRADI
- S SĀPOVNLJAKI
- G GOĀD
- P PAŠNIKI
- Tz TRAVNIKI V ZARAŠCANJU
- Vz VINOGRADI V ZARAŠCANJU
- Pz PAŠNIKI V ZARAŠCANJU
- Gr GRMOVNO ZARAŠCANJE
- A NERODOVITNE POVRŠINE
(vodne površine, gramošnice, odlagališča odpadkov)
- POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE

IGU E.K.V. LJUBLJANI, N. 1990
 FOTINTERPRETACIJA IN ZASNOVA KARTE B. PAULIN
 AVTOR KARTE: B. ANTONIČ

K.O. OSP-del -SPREMEMBE V KMETJSKI RABI TAL MED LETI 1975 IN 1988

MERILO 1:10000
VIR: CAS 1975, 1988

K.O. BONINI-del-KMETIJSKA RABA TAL LETA 1975

MERILLO 1:10000
VR: CAS 1975

GLAVNA PROMETNA POVEZAVA

VAŠKE IN POLJANSKE POTO

I INTENZIVNE KMETIJSKE POVRŠINE
(vrtovi, matljinski)

N NJIVE

T TRAVNIKI

T_n NENOSNI TRAVNIKI

V VINOGRADI

N/V NJIVE Z VRSTAMI TRITE

S SADOVLJAKI

G GOZD

P PAŠNIKI

T_Z TRAVNIKI V ZARAŠČANJU

V_Z VINOGRADI V ZARAŠČANJU

P_Z PAŠNIKI V ZARAŠČANJU

Gr GRMOVNO ZARAŠČANJE

A NEPODOLITNE POVRŠINE (prizliski površine, vodne površine, gramoznica, odlagališča odpadka)

POZDANE STANOVALSKE POVRŠINE

K.O. BONINI—del—KMETIJSKA RABA TAL LETA 1988

MERILO 1:10000
 VIR: CAS 1988

GLAVNA PROMETNA POVEZABA

VAŠKE IN POLJSKE POTT

I INTENZIVNE KMETIJSKE POVRŠINE
 (vrtovi, rastlinjaki)

N NJIVE

T TRAVNIKI

T_n NEKOŠENI TRAVNIKI

V VINOGRADI

N/V NJIVE Z VRSTAMI TRTE

S SADOVLJAKI

G GOZD

P PAŠNIKI

T_z TRAVNIKI V ZARAŠČANJU

V_z VINOGRADI V ZARAŠČANJU

P_z PAŠNIKI V ZARAŠČANJU

Gr GRMOVNO ZARAŠČANJE

A MERODOVITNE POVRŠINE (erpatinske površine,
 vodne površine, gramozne odlagalske odpadki)

POZIDANE STANOVAJSKE POVRŠINE

K.O. BONINI - del - SPREMEMBE V KMETIJSKI RABI TAL MED LETOMA 1975 IN 1988

MERILO 1:10000
VIR: CAS 1975, 1988

GLAVNA PROMETNA POVEZAVA

VAŠKE IN POLJURKE POCI

SMER SPREMEMBE V RABI TAL

I INTENZIVNE KMETIJSKE POVRŠINE
(vrtovi, rastlinjaki)

N NJIVE

T TRAVNIKO

T_n NEKOŠENI TRAVNIKO

V VINOGRADI

N/V NJIVE Z VRSTAMI TRITE

S SADOVLJAKI

G GOZD

P PAŠNIŠKI

T_z TRAVNIKO V ZARAŠČANJU

V_z VINOGRADI V ZARAŠČANJU

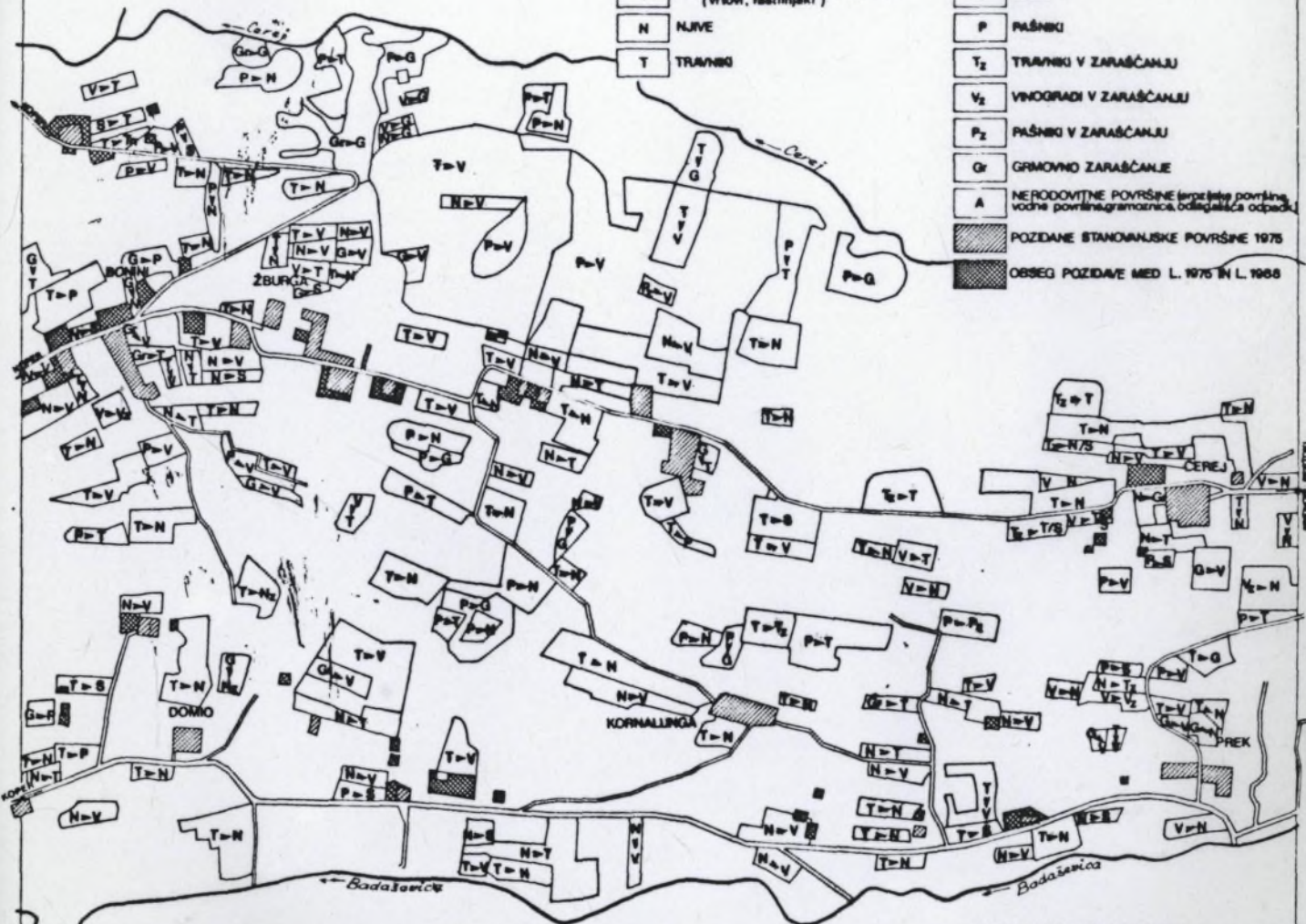
P_z PAŠNIŠKI V ZARAŠČANJU

Gr GRMOVNO ZARAŠČANJE

A NERODOVITNE POVRŠINE (nepojasne površine,
vočne površine, gramoznice, boljšalska odpadka)

POZIDANE STANOVARNIŠKE POVRŠINE 1975

OBSEG POZIDAVE MED L. 1975 IN L. 1988

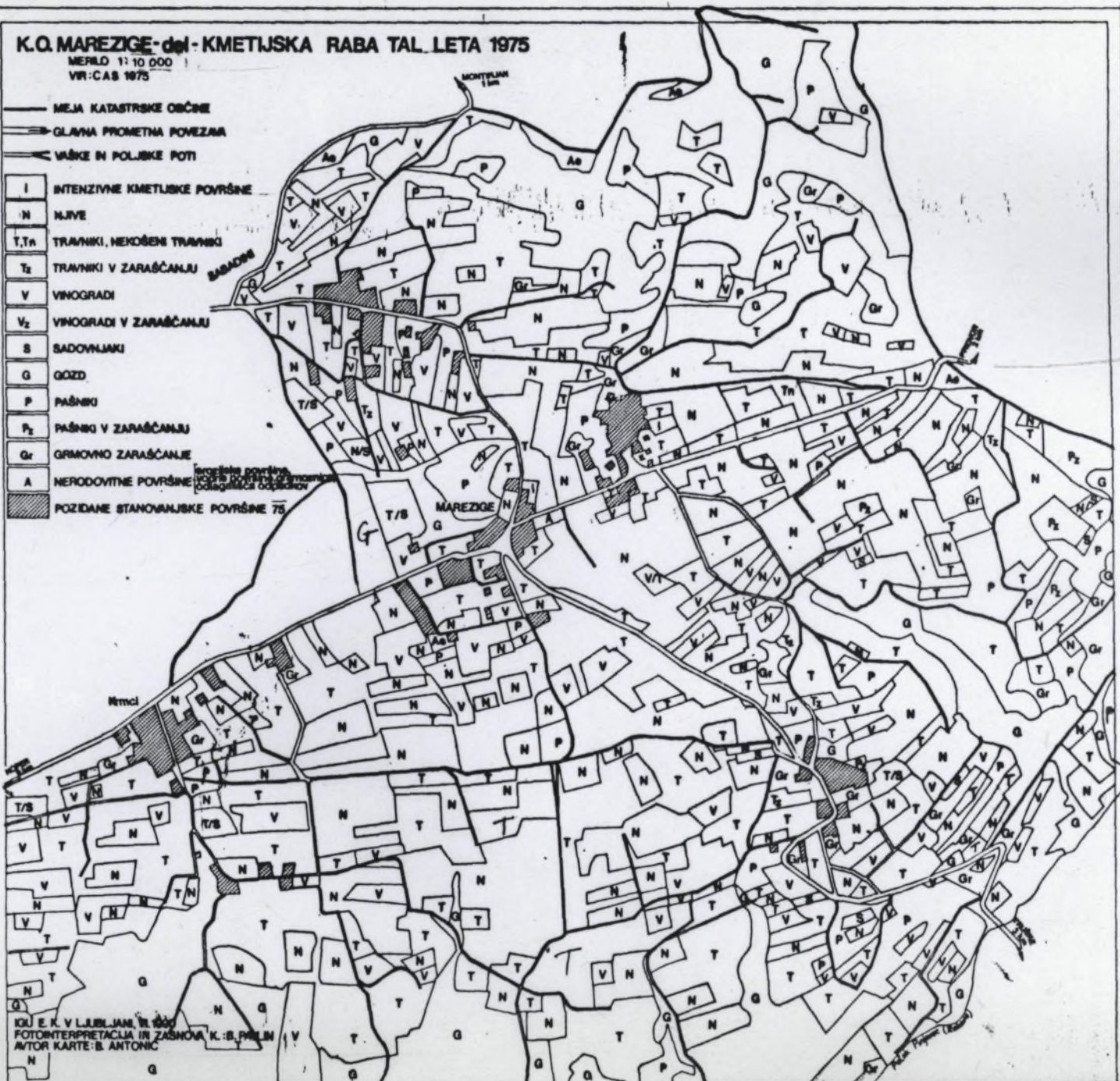
K.O. MAREŽIGE - del - KMETIJSKA RABA TAL. LETA 1975

MEŠRLO 1:10 000

VRH: CAS 1975

- MEJA KATASTRSKE OBČINE
- GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
- VAŠKE IN POLJSKE POTT

- I INTENZIVNE KMETIJSKE POVRŠINE
- N NJIVE
- T, Tr TRAVNIKI, NEKOŠENI TRAVNIKI
- Tz TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
- V VINOGRADI
- Vz VINOGRADI V ZARAŠČANJU
- S SADOVLJAKI
- G GOZD
- P PAŠNIKI
- Pz PAŠNIKI V ZARAŠČANJU
- Gr GRMOVNO ZARAŠČANJE
- A NERODOVITNE POVRŠINE
- POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE 75

IZD. E. K. V. LJUBLJANA, 1975
 FOTINTERPRETACIJA IN ZASNIVA: K. B. PRELMAN
 AVTOR KARTE: B. ANTONIČ

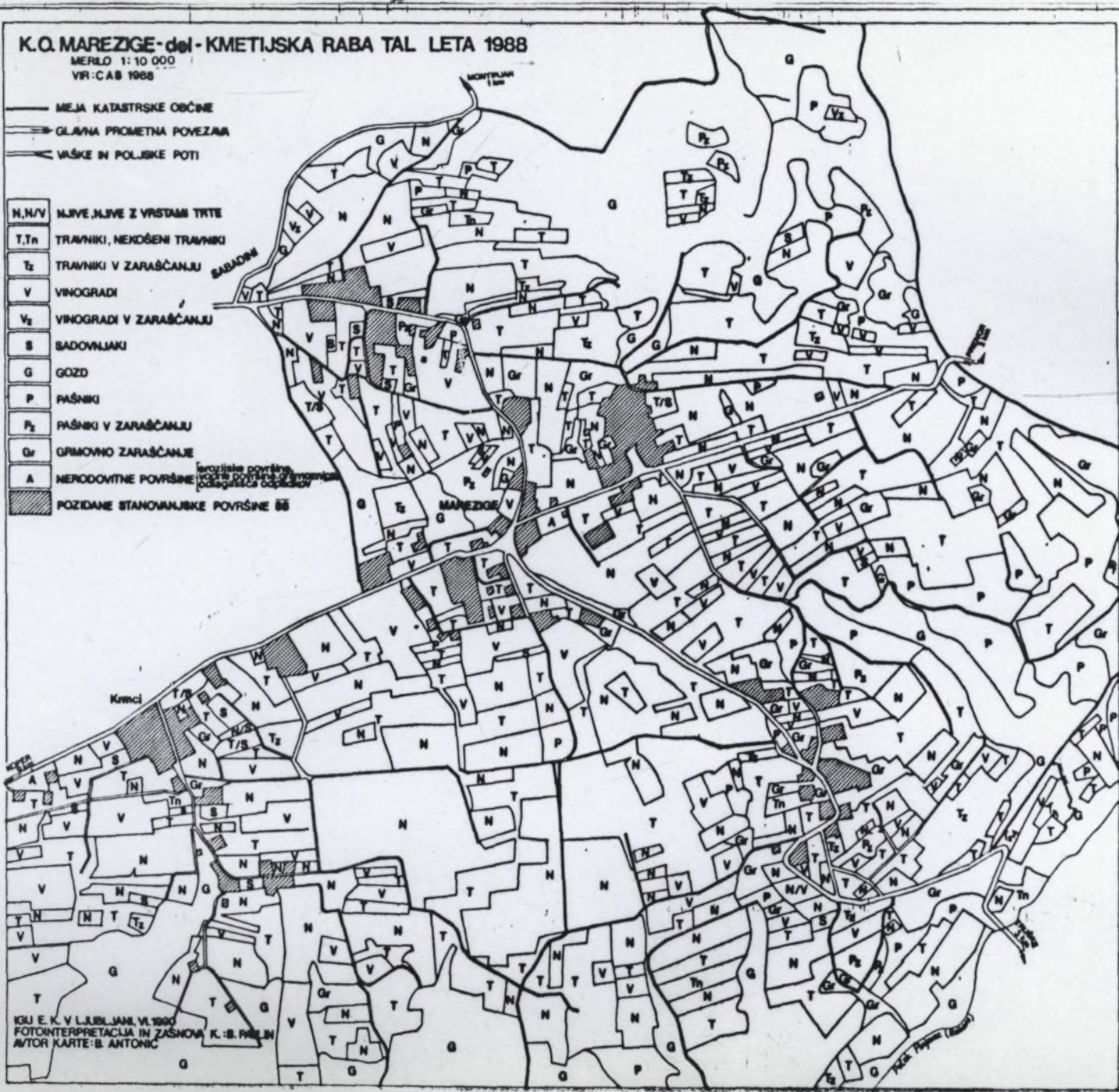
K.O. MAREZIGE - del - KMETIJSKA RABA TAL LETA 1988

MEŠLO 1:10 000

VR: C A B 1988

- MEJA KATASTRSKE OBČINE
- GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
- ↘ VAŠKE IN POLJSKE POTI

N, N/V	NAJVE, NAJVE Z VRSTAMI TRTE
T, Tn	TRAVNIKI, NEKOŠENI TRAVNIKI
Tz	TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
V	VINOGRADI
Vz	VINOGRADI V ZARAŠČANJU
S	BADOVLJAKI
G	GOZD
P	PAŠNIKI
Pz	PAŠNIKI V ZARAŠČANJU
Gr	GRMOVNO ZARAŠČANJE
A	NERODOVITNE POVRŠINE
(hatched)	POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE BŠ

IGU E. K. V. LJUBLJANI, VI. 1988
 FOTINTERPRETACIJA IN ZAŠOVA K. B. PRELN
 AVTOR KARTE: B. ANTONIČ

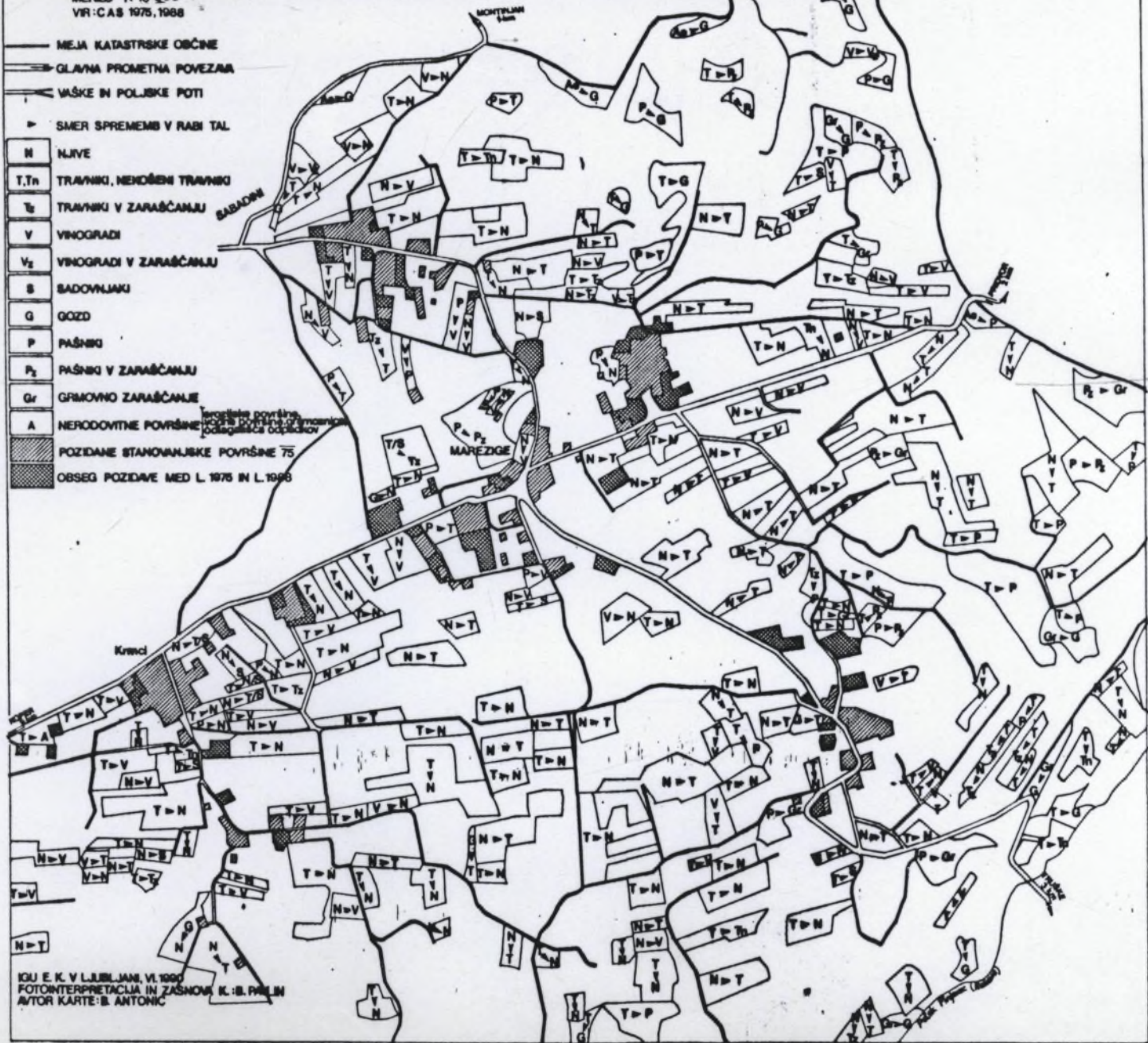
K.O. MAREZIGE - d.n.l. - SPREMEMBE V KMETIJSKI RABI TAL MED LETOMA 1975 IN 1988

MEŠILO 1: 10 000

VR: CAS 1975, 1988

- MEJA KATASTRSKE OBČINE
- GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
- VAŠKE IN POLJSKE POTI
- ▶ SMER SPREMEMB V RABI TAL

N	NJIVE
T, Tn	TRAVNIKI, NEKOŠENI TRAVNIKI
Tz	TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
V	VINOGRADI
Vz	VINOGRADI V ZARAŠČANJU
S	SADOVLJAKI
G	GOZD
P	PAŠNIKI
Pz	PAŠNIKI V ZARAŠČANJU
Gr	GRMOVNO ZARAŠČANJE
A	NERODOVITNE POVRŠINE
	POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE 75
	OBSEG POZIDAVE MED L. 1975 IN L. 1988

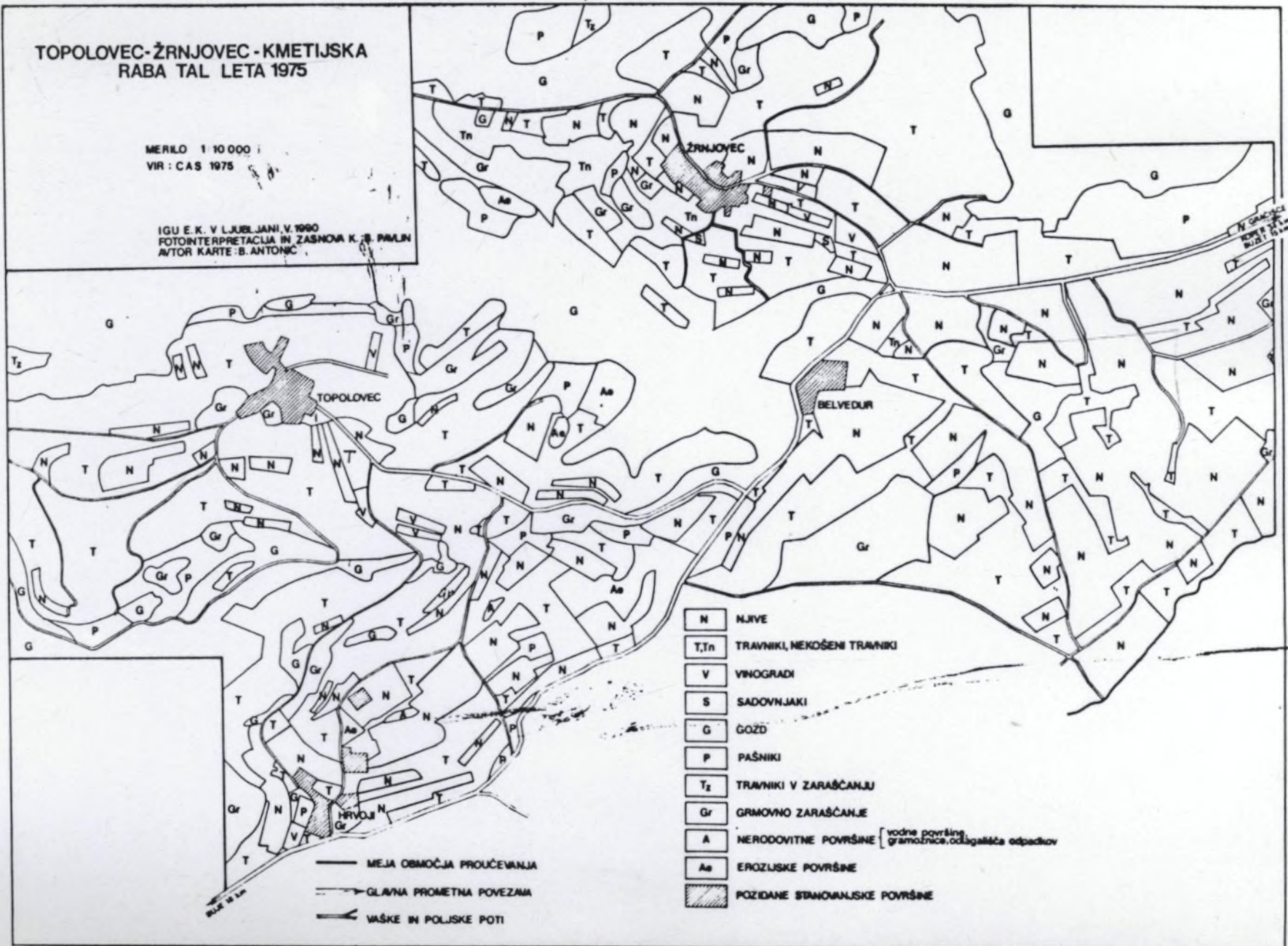
IGU E. K. V. LJUBLJANI, VI. 1990
 FOTINTERPRETACIJA IN ZASNOMA K. B. PAULIN
 AVTOR KARTE: B. ANTONIČ

TOPOLOVEC-ŽRNJOVEC - KMETIJSKA
RABA TAL LETA 1975

MERILO 1:10 000

VIR: CAS 1975

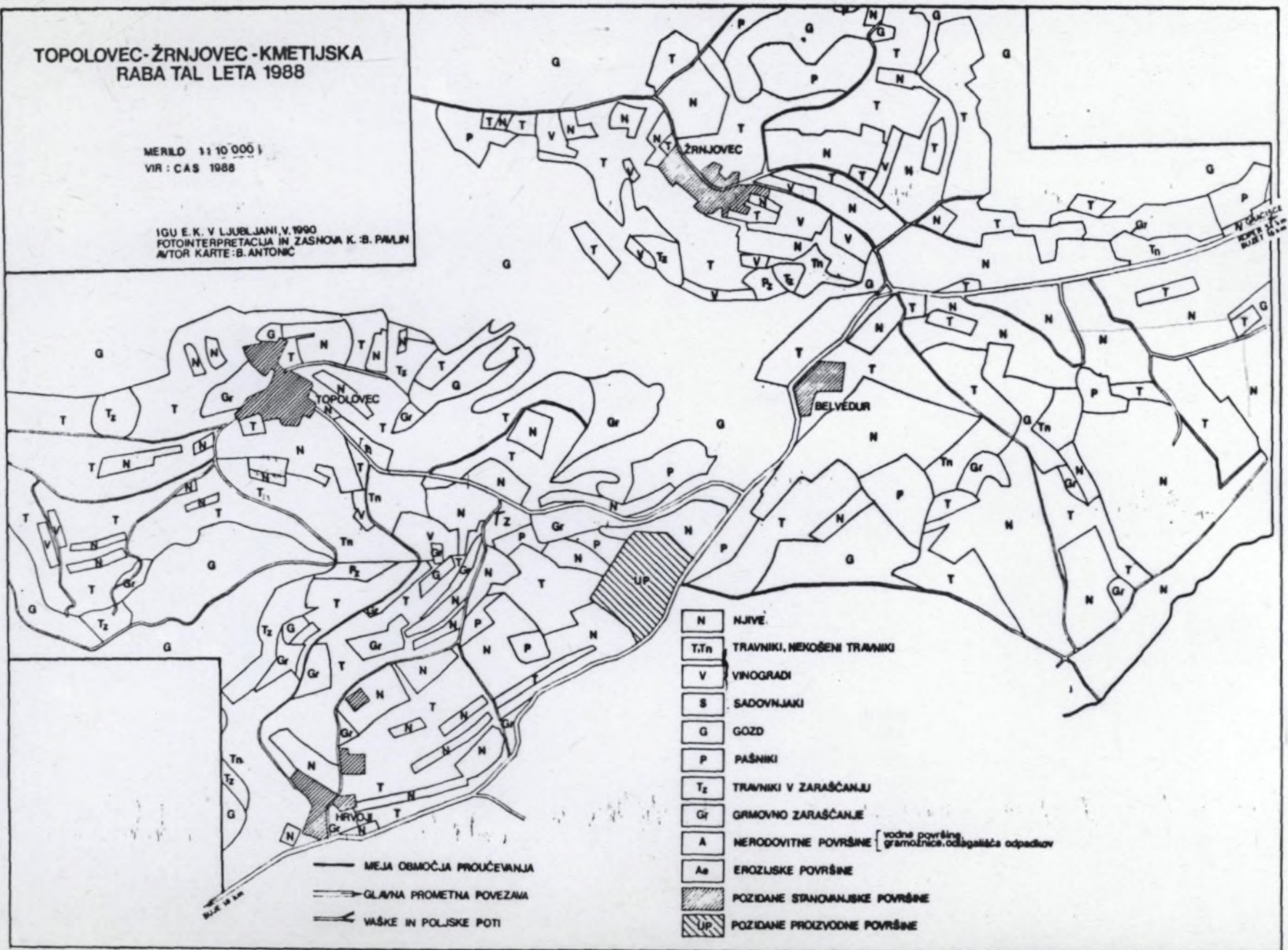
IGU E. K. V. L. JUBLJANI, V. 1990
FOTOINTERPRETACIJA IN ZASNOVA K. B. PAULIN
AVTOR KARTE B. ANTONIČ

TOPOLOVEC-ŽRNJOVEC-KMETIJSKA
RABA TAL LETA 1988

MERIL0 1:10 000 |
VIR: CAS 1988

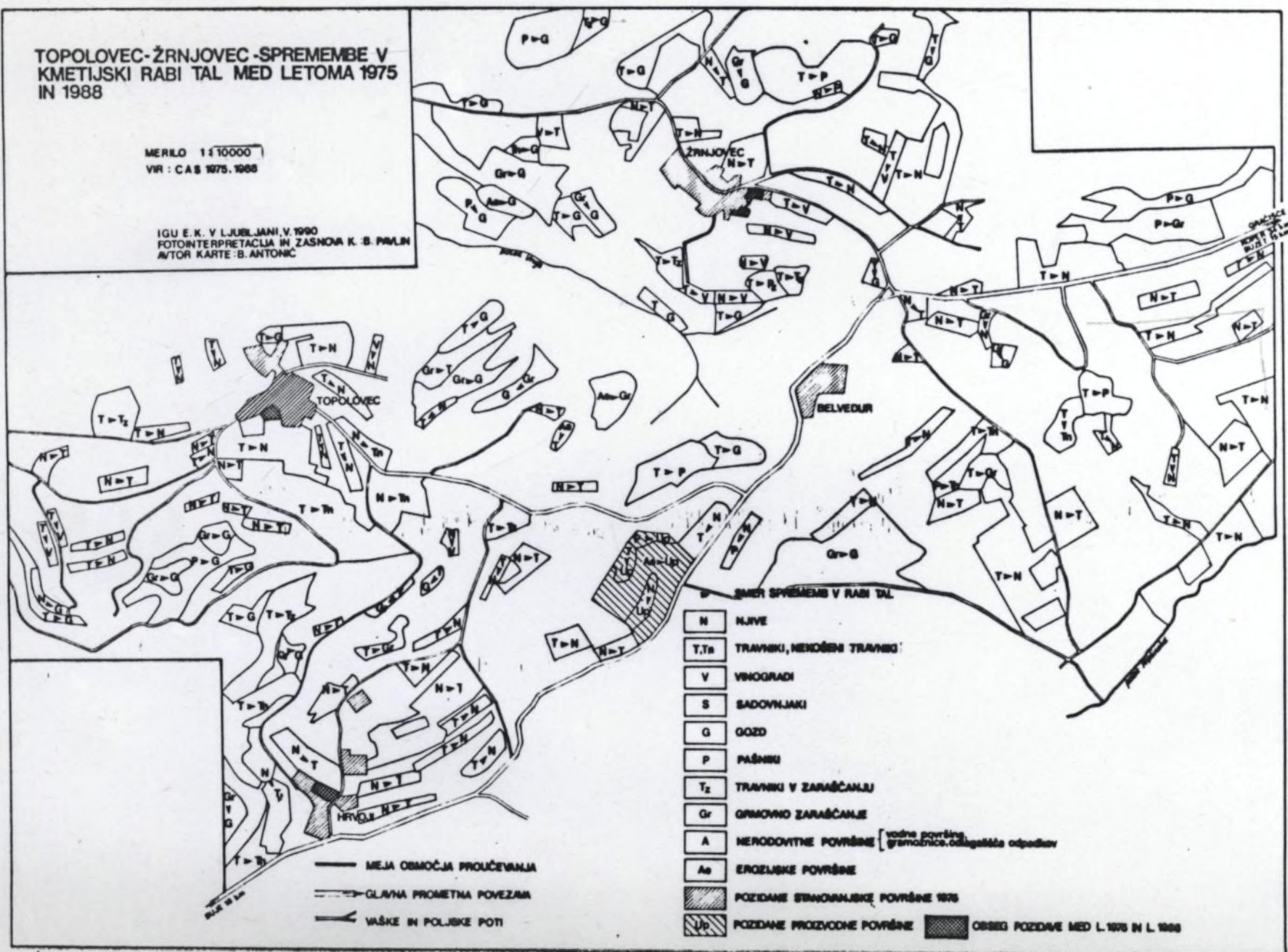
IGU E.K. V LJUBLJANI, V. 1990
FOTOINTERPRETACIJA IN ZASHOVA K. B. PAULIN
AVTOR KARTE: B. ANTONIC

TOPOLOVEC-ŽRNJOVEC-SPREMEMBE V
KMETIJSKI RABI TAL MED LETOMA 1975
IN 1988

MERILO 1:10000
VIR: CAS 1975, 1988

IGU E.K. V LJUBLJANI V 1990
FOTOINTERPRETACIJA IN ZASHOVA K. S. PAVLIN
AVTOR KARTE: B. ANTONIČ

K.O. OPATJE SELO-del - KMETIJSKA RABA TAL LETA 1975

MERILO 1:10000
VR: CAS 1975

- DRŽAVNA MEJA
- MEJA KATASTRSKE OBČINE
- GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
- VUŠKE IN POLJSKE POCI

- I INTENZIVNE KMETIJSKE POVRŠINE
(vrtovi, zelenjadništvo, rastlinjaki)
- N NJIVE
- T TRAVNIKI
- V VINOGRADI
- N/V NJIVE Z VRSTAMI TRTE
- S SADOVLJAKI
- G GOZD
- P PAŠNIKI
- Tz TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
- Pz PAŠNIKI V ZARAŠČANJU
- Gr GRMOVNO ZARAŠČANJE
- A MERODOVITNE POVRŠINE
vodne površine,
gramotnica,
odlagališča odpadki
- POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE
- POZIDANE PROIZVODNE POVRŠINE

K.O. OPATJE SELO-del - KMETIJSKA RABA TAL LETA 1986

MERILO 1:10000
VR: CAS 1986

- DRŽAVNA MEJA
- MEJA KATASTRSKE OBČINE
- GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
- VAŠKE IN POLJSKE POTE

- INTENZIVNE KMETIJSKE POVRŠINE
(vrtovi, zelenjadništvo, rastlinjaki)
- NIJVE
- TRAVNIKI
- VINOGRADI
- NIJVE Z VRSTAMI TRTE
- SADOVLJAKI
- GOZD
- PAŠNIKI
- TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
- PAŠNIKI V ZARAŠČANJU
- GRMOVNO ZARAŠČANJE
- NERODOVITNE POVRŠINE (vodne površine, grmočnica, oblagališča odpadki)
- POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE
- POZIDANE PROIZVODNE POVRŠINE

IGU E.K. V LUBLJANI, II. 1990
FOTINTERPRETACIJA IN ZASHOVA KARTE: B. PAVLIN
AVTOR KARTE: B. ANTONIČ

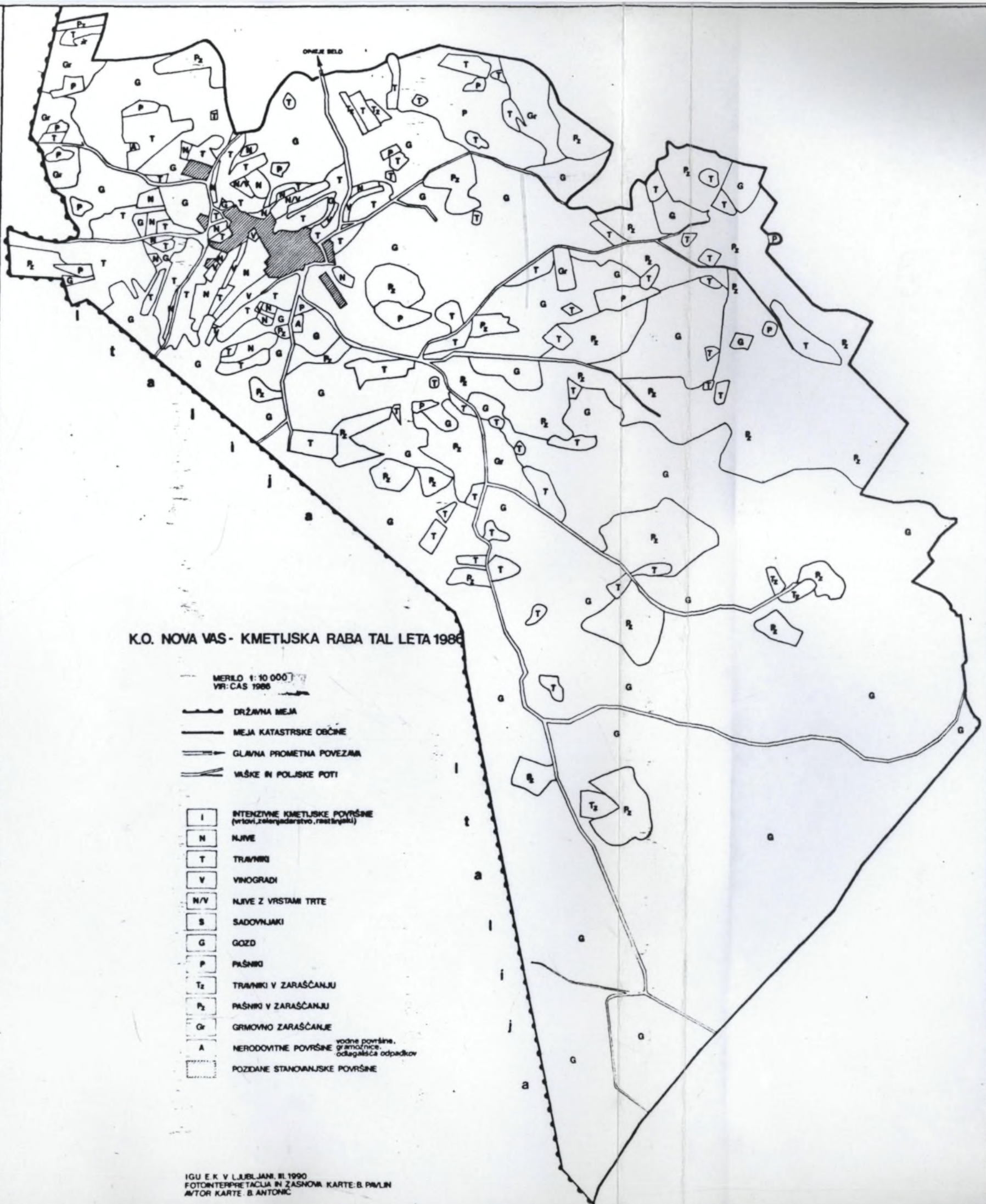
K.O. OPATJE SELO-del - SPREMEMBE V KMETIJSKI RABI TAL MED LETOMA 1975 IN 1986

MERILO 1:10000
VR: CAS 1975.1986

- DRŽAVNA MEJA
- MEJA KATASTRSKE OBČINE
- GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
- VAŠKE IN POLJSKE POTI
- SMER SPREMEMB V RABI TAL
- I INTENZIVNE KMETIJSKE POVRŠINE (vrtovi, zelenjadništvo, rastlinjaki)
- N NJIVE
- T TRAVNIKI
- V VINOGRADI
- N/V NJIVE Z VRSTAMI TRTE
- S SADOVNJAKI
- G GOZD
- P PAŠNIKI
- Tz TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
- Pz PAŠNIKI V ZARAŠČANJU
- Gr GRMOVNO ZARAŠČANJE
- A MERODOVITNE POVRŠINE (vodne površine, grmotnica, odlagalnica odpadki)
- POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE 1975
- POZIDANE PROIZVODNE POVRŠINE
- OBSEG POZIDAVE MED L. 1975 IN L. 1986

IGU E.K. V LJUBLJANI, III, 1990
FOTINTERPRETACIJA IN ZASHOVNA KARTIRANJE: S. PAVLIN
AVTOR KARTE: B. ANTONIČ

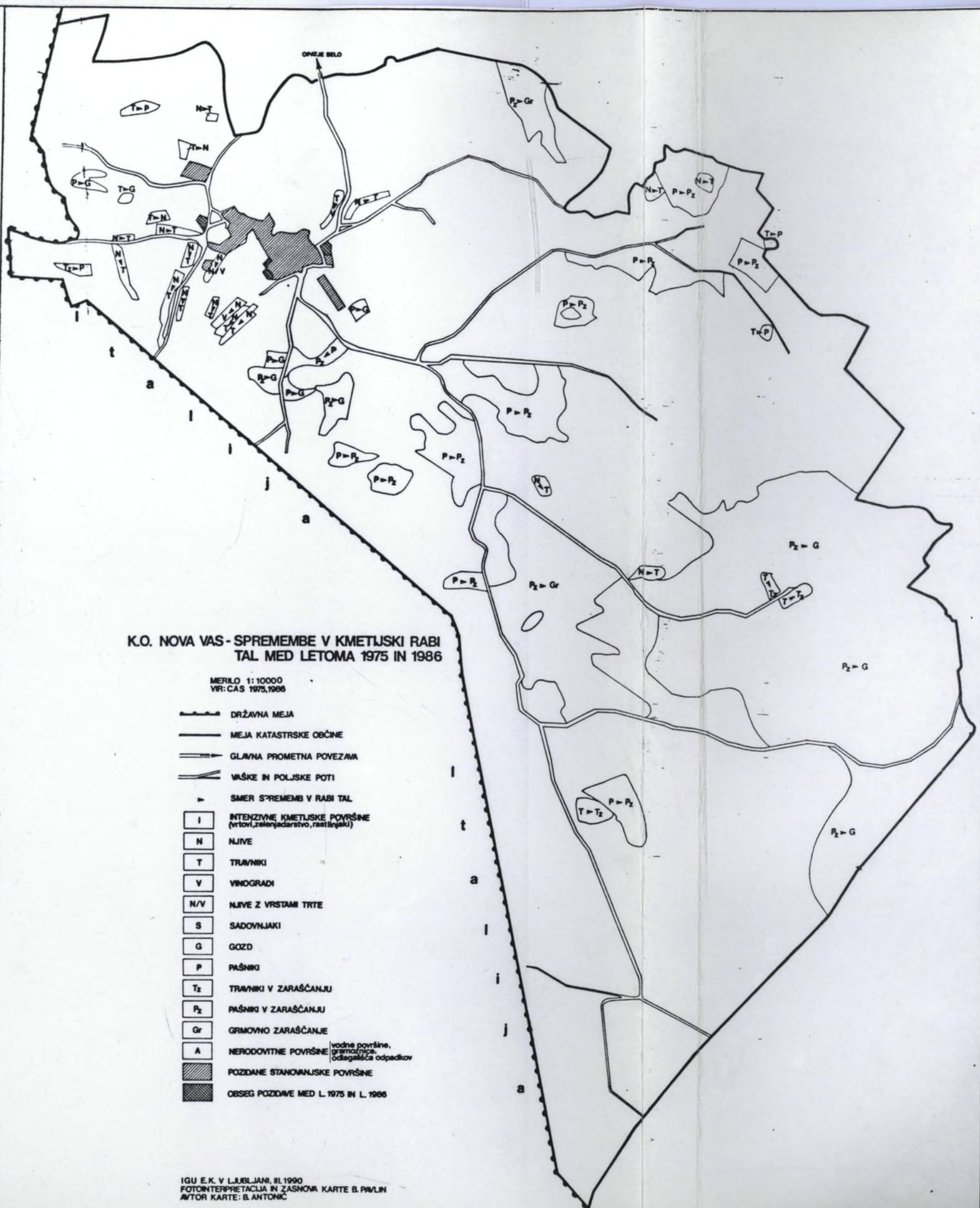

K.O. NOVA VAS - KMETIJSKA RABA TAL LETA 1986

MERILO 1:10 000
 VR: CAS 1986

- DRŽAVNA MEJA
- MEJA KATASTRSKE OBČINE
- GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
- VAŠKE IN POLJSKE POTT

- INTENZIVNE KMETIJSKE POVRŠINE
(vrtovi, zelenjadstvo, rastlinjaki)
- NIJVE
- TRAVNIKI
- VINOGRADI
- NIJVE Z VRSTAMI TRTE
- SADOVNIJAKI
- GOZD
- PAŠNIKI
- TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
- PAŠNIKI V ZARAŠČANJU
- GRMOVNO ZARAŠČANJE
- NERODOVITNE POVRŠINE
vodne površine,
 gramošnice,
 odlagališča odpadkov
- POZDANE STANOVANJSKE POVRŠINE

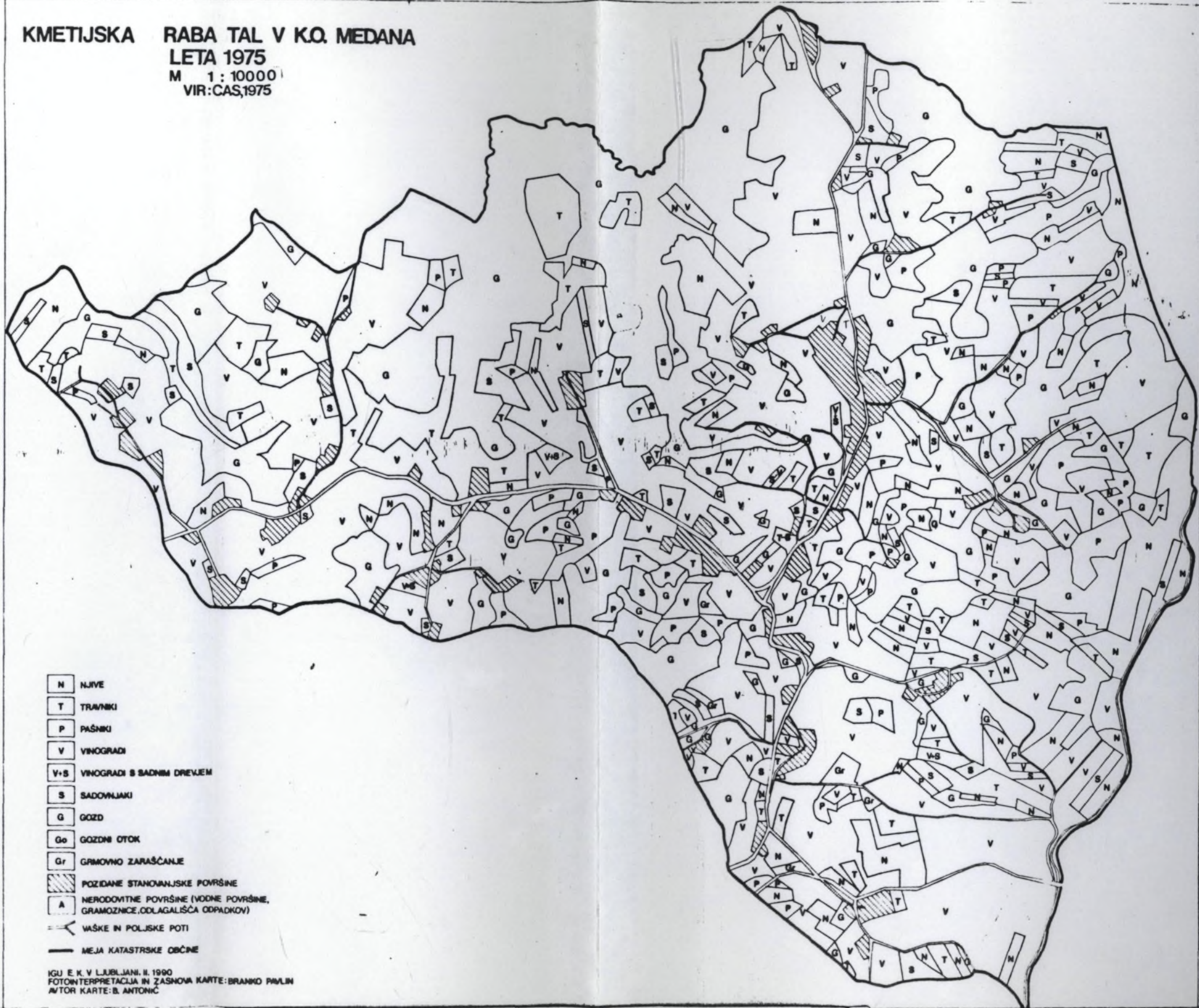

K.O. NOVA VAS - SPREMEMBE V KMETIJSKI RABI TAL MED LETOMA 1975 IN 1986

MERILO 1:10000
 VIR: ČAS 1975, 1986

- DRŽAVNA MEJA
- MEJA KATASTRSKE OBČINE
- GLAVNA PROMETNA POVEZAVA
- VAŠKE IN POLJSKE POTE
- SMER SPREMEMB V RABI TAL
- INTENZIVNE KMETIJSKE POVRŠINE (vrtovi, zelenjadarstvo, rastlinjaki)
- NJIVE
- TRAVNIKI
- VINOGRADI
- NJIVE Z VRSTAMI TRTE
- SADOVNJAKI
- GOZD
- PAŠNIKI
- TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
- PAŠNIKI V ZARAŠČANJU
- GRMOVNO ZARAŠČANJE
- NERODOVITNE POVRŠINE vodne površine, grmovnica, odpadki
- POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE
- OBSEG POZIDAVE MED L. 1975 IN L. 1986

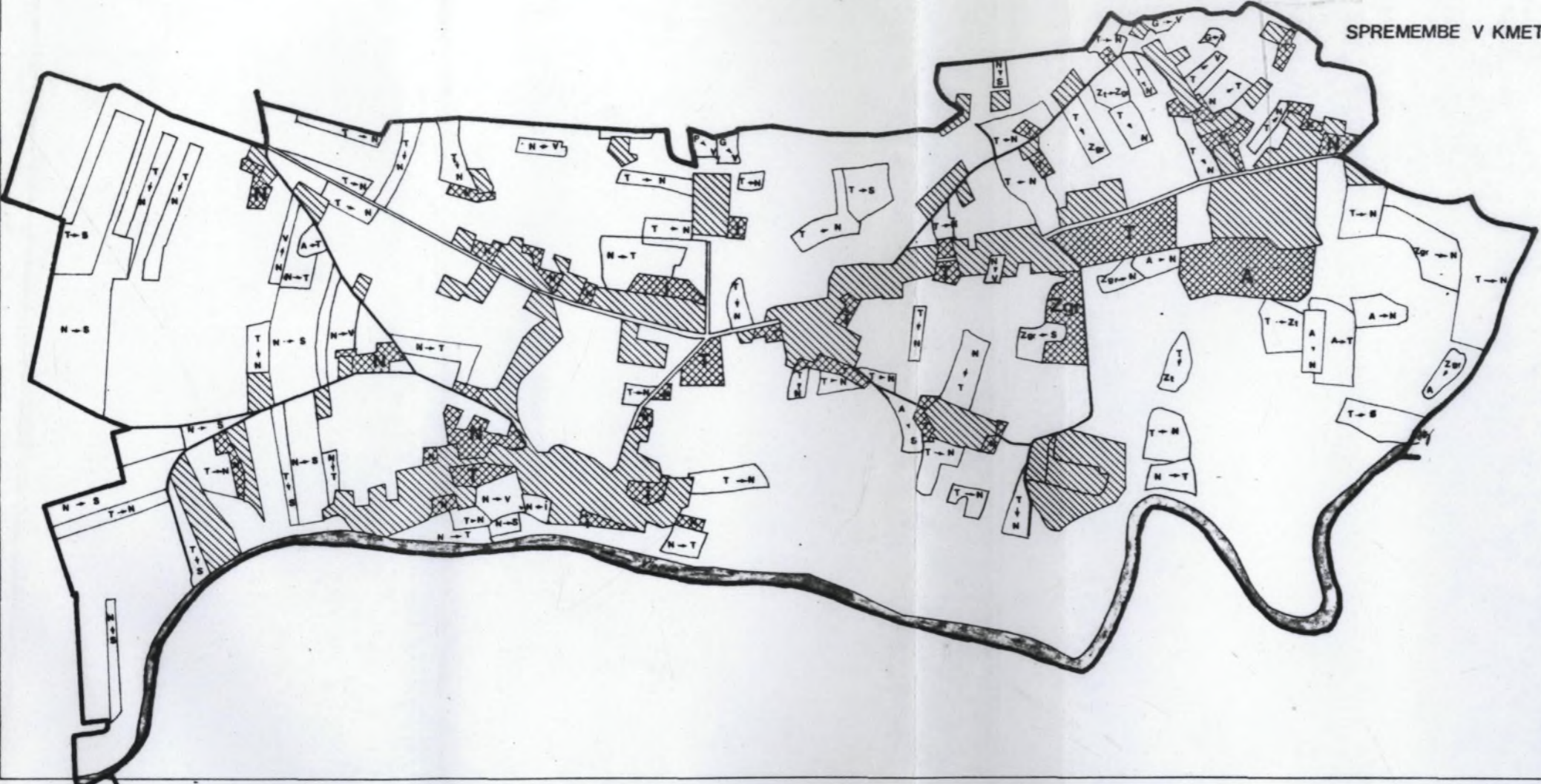
KMETIJSKA RABA TAL V KO. MEDANA
LETA 1975
M 1 : 10000
VIR: CAS, 1975

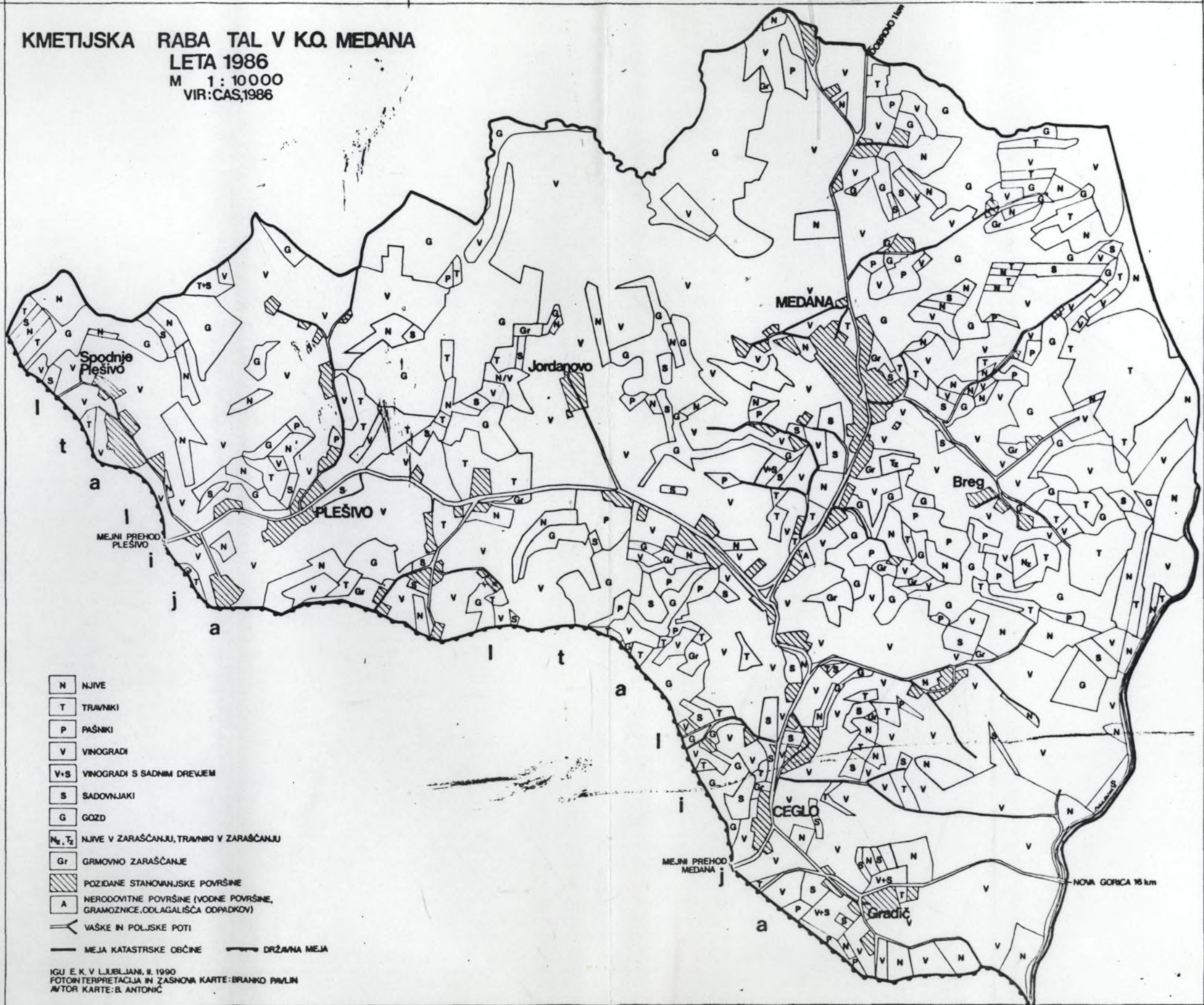
- N NJIVE
- T TRAVNIKI
- P PAŠNIKI
- V VINOGRADI
- V+S VINOGRADI S SADNIM DREVJEM
- S SADOVLJAKI
- G GOZD
- Go GOZDNI OTOK
- Gr GRMOVNO ZARAŠČANJE
- POZIDANE STANOVAJSKE POVRŠINE
- A NERODOVITNE POVRŠINE (VODNE POVRŠINE, GRAMOZNICE, ODLAGALIŠČA ODPADKOV)
- WAŠKE IN POLJSKE POTI
- MEJA KATASTRSKE OBČINE

SPREMEMBE V KMETIJSKI IZRABI TAL V K.O. BILJE 1975-1986

MERILO 1:10000

KMETIJSKA RABA TAL V KO. MEDANA
LETA 1986
 M 1 : 10000
 VIR: CAS, 1986

- N NJIVE
- T TRAVNIKI
- P PAŠNIKI
- V VINOGRADI
- V+S VINOGRADI S SADNIM DREVIEM
- S SADOVNJAKI
- G GOZD
- Nz, Tz NJIVE V ZARAŠČANJU, TRAVNIKI V ZARAŠČANJU
- Gr GRMOVNO ZARAŠČANJE
- ▨ POZIDANE STANOVANJSKE POVRŠINE
- A NERODOVITNE POVRŠINE (VOodne POVRŠINE, GRAMOZNIČE, ODLAGALIŠČA ODPADKOV)
- VAŠKE IN POLJSKE POTI
- MEJA KATASTRSKE OBČINE
- DRŽAVNA MEJA